

જાપાનીસ હરીફાઇનો બાહુ.

તેમાં કેટલું સત્ય સમાયલું છે ?

લેખક

એમ. આર. રાવ.

એમ. આર. રાવે આબાવાડી, ગીરવામ મધ્ય પ્રમટ કોલેજ છે.
ડી. આર. પારખ, બી. એ., મીનરવા પ્રીન્સિપાલ પ્રેસના માલિક
૩૧, પ્રીન્સિપાલ હોટલ લેન, કોલ, મુંબઈમાં આપ્યું છે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૫૮૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ એ.સી.સી.સી. ઇસ્ટિયુન્ટ
૮૧૩

વિષય ૨૫૯૬૭ : ૨૦૪૨.૪૫૨

જાપાનીસ હરીફાઈનો બાહુ.

તેમાં કેટલું સત્ય સમાયલું છે?

લેખક:-

એમ. આર. રાવ.

એમ. આર. રાવે આંખાવાડી, ગીરમામ મધિ પ્રગટ કરીધું છે.
ડી. આર. પારખ, બી. એ., મીનરવા પ્રીન્ટીંગ પ્રેસના માલિકે
૩૧, બીટીશ હોટલ લેન, કોટ, મુંબઈમાં છાપ્યું છે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
અવગતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

અતુક મણિકા.

પાનું.

પ્રસ્તાવના
દુન્યાના મુખ્ય દેશોમાંની સાળા અને રૂપીડલોનો કોડો	૫
પ્રકરણ ૧—જાપાનીસ મિલ ઉદ્યોગની દુ'ક તવારિખ	૬
પ્રકરણ ૨—હિંદના મિલ ઉદ્યોગની દુ'ક તવારિખ અને તેની કાલની સ્થિતિની રૂપરેખા...	૭
પ્રકરણ ૩—હિંદ અને જાપાનના મજૂરો તથા મજૂરી	૯
પ્રકરણ ૪—વેશિંગટનના કોલકરાર અને જાપાન	૧૩
પ્રકરણ ૫—હિંદમાં “જાપાનીસ ફરીફાઇ” નો વિસ્તાર અને સ્વરૂપ તથા સને ૧૯૦૫ ના ઇડો-જાપાનીસ વેપારી કરાર	૧૬
પ્રકરણ ૬—હિંદી અને જાપાનીસ મિલોની વેપારી પદ્ધતિઓ વચ્ચેનો તફાવત	૨૦
પરિશીષ્ટ—“એ” એસસી તાતા સન્સ, લીમીટેડવાલા મી. ખી. જી. પાદશાહે તૈયાર કરેલું હિંદી સુતર કાપડની કુલ પેદાશ અને પરદેશની આયાતનો સરખામણીનો કોડો...	૨૪
,, “ખી” જાપાનીસ ફરિફાઇના અતિસથોક્તિ કર્વા સ્વરૂપના સંબંધમાં મુબઇના ગવરનર એગ મજૂરોના ઉપ્પુ-ટેશનના રેટેમેન્ટમાંનો ઉતારો.	૨૫
,, “સી” જાપાન કોટન રિપનસી એસોસીએશનના એજન્ટ મીં તામાગાકીના સરકારી નાણાંની મદદ અને પુરોમાં બાઉન્ડરીની મદદ બાબે પ્રગટ થયેલો લેખ	૨૬
,, “ડી” મુબઈ સરકારના કારોબારી સભાસદ ઓનરેબલ મીં એચ. એસ. હોરેન્સના ધારાસભામાંના ભાષણમાંનો ઉતારો	૩૦
,, “ઈ” નિકાશ વેપારમાંની ઘટાડાના કારણો બતાવનારો મેન્ચે-સ્ટરની વેપારી એમ્પરના હિંદી વિભાગના સને ૧૯૨૫ ના વાર્ષિક રીપોર્ટમાંનો ઉતારો...	૩૧
,, “એફ” ઇંગ્લાંડમાં ઔદ્યોગિક તપાસ કમીટી સમક્ષ મીલ ઉદ્યોગ તરફથી રજુ થયેલા પુરાવામાંનો ઉતારો	૩૨

પ્રસ્તાવના.

આ ચોપાનીયું પ્રગટ કરવાની આવશ્યકતા વિષે બાઝેજી જે મત ઠોઠ કહે છે. જાપાનીજ દરિયાકાંઠાની ટીકાકારોએ આ વિષયના સંબંધમાં એવું ગંભીર અભિપ્રાય પ્રદર્શન કર્યું છે અને જાહેર પ્રજાના ભોળાપણાને ગેરલાભ લેવાની એવી અજબબી બરી ઉદ્ધતાથી કોશિશ કરી છે કે સત્ય, બ્યાજબીપણું અને ધનસાદતે ખાતર આ ચોપાનીયું પ્રગટ કરવાની ખાસ જરૂર ઉભી થઈ છે. ક્ષાનિક શિલઉદયોગ સાથે તેમજ પરદેશી કાપડના વેપાર સાથે નિકટ સંબંધ ધરાવતો હોવાથી તેમજ તેની સાથે સંબંધ ધરાવતા સવાલોના અભ્યાસ કરવાની અસાધારણ તક મળતી હોવાથી, જાહેર પ્રજા સમક્ષ નિષ્પક્ષપાત અને સ્વતંત્ર રીતે સાચી હકીકત રજૂ કરવાની લેખકે ચોતાની એકાદ ફરજ વિચારી છે.

આ ચોપાનીયું એક અડવાડીયા કરતાં પણ ટુંકે મુદતમાં તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે, અને તેથી તેમાં લેખકની નજરે તેમજ બીજા પણ ખાખીઓ હોય તે તદન અનવાજ્ય છે: પણ જોષપણું ખાસ નજરે અસર કરવાની નહીં પણ ફક્ત સત્યનું શોધન કરવાનીજ લેખકની નેમ હોવાથી, જે સામાન્યપણે જાહેર પ્રજા અને ખાસ કરીને પારાસભા બધી વિગતોના વિચાર કરશે અને ઉતાવળીયા પગલાં કરવાની દોડધામથી દોરવાઈ જવાની ના પાડશે તો લેખક ચોતાની મહેનતને પુરતો બદલો મળેલો સમજશે. ખોટી દોડધામથી જે પગલાં કરવામાં આવશે તેથી કે ઉગાડનારાઓ અને દાસ વહુડાના ઉદયોજોના લાભોને નુકસાન પહોંચવાથી આ દેશનેજ તેની માઠી અસર ભોગવવી પડશે. વળી તેવાં પગલાંથી કાપડ યોધું થવાથી માલને ઉપાડ કરવાની રૂપતની જે શરૂ થાય તેથીજ જોઈ છે તેમાં વળી વધુ પડાડો થશે.

એમ. આર. રાય.

મુંબઈ, ૧૫-૨-૧૯૨૬.

દુનીયાના મુખ્ય ઔદ્યોગિક દેશોની ૧૯૨૪ માંની સાળો અને રિપંડલોની સંખ્યા.

દેશનું નામ.	રિપંડલો.		સાળો.
૧-બ્રિટિશન.	૫૬૭૫૦૦૦૦ અથવા	૭૬ ટકા.	૮૦૦૦૦૦
૨-અમેરીકા.	૩૭૭૮૬૦૦૦ અથવા	૨૪ ટકા.	૭૫૦૦૦૦
૩-જર્મની.	૭૬૨૮૦૦૦ અથવા	૧.૦૧૬ ટકા.	૧૫૦૦૦૦
૪-જાપાન.	૪૩૨૫૦૦૦ અથવા	૩.૦૫૩ ટકા.	૬૧૦૦૦
૫-ચીન.	૩૩૦૦૦૦૦ અથવા	૨.૦૮૮ ટકા.	૧૫૦૦૦

મકરણ પહેલું.

જાપાનીસ મિલઉદ્યોગની ઢુંક તવારિખ.

એક મહ ઉદ્યોગની સ્થિતિમાંથી કાલના પૂર્વપક્ષે ખીલવણી પામેલા ઉદ્યોગમાં ઉદ્યોગ દબાવના દરજ્જાએ આવી પહેલેલા જાપાનના મિલ ઉદ્યોગની સરખાત સને ૧૮૮૭ માં થઈ હતી. તે વખતે મિલો તેની અસલી ક્ષમતામાં જ હતી અને રેનો જ્યો મોટો ભાગે ત્યાંથી જ અને કોઈ કોઈ વખતે, ચીનમાંથી પુરો પાડવામાં આવતો હતો, જાપાનમાં ક્ષિંદી ૩ પ્રથમ સને ૧૮૬૦ માં આપાત કરવામાં આવ્યું હતું અને કાચા માથાનો નિયમિત તથા પુરવઠો જ્યો પુરા પાડવાના માર્ગમાંથી મુરકેલીઓ દુર થતાં આ ઉદ્યોગને મોટું ઉત્તેજન મળ્યું અને ૩૫ વર્ષ પહેલાં પશુ તેને માટે અજકતું કાવિષ્ય બાખવામાં આવ્યું હતું. સને ૧૮૬૫ માં સાથિની સંખ્યા ૫૦૦૦ અને રિપરડેશની સંખ્યા ૬૭૦૦૦૦ જેટલી હતી તે અડધથી વધારે વધીને ત્રણ વર્ષના અરસામાં જ ૧૩૬૫૦૦૦ જેટલી થઈ હતી. ક્ષિંદી રૂમાંથી કતિલા જાડ જાપાનીજ સુતર માટે તે વખતે ચીનનું જ એકલું જાનર ખુલ્લું હતું અને તે વખતથી ચીનના જાનરોમાં જાપાનીજ તથા ક્ષિંદી સુતર વચ્ચે ક્ષેત્રીય સર થઈ. સને ૧૬૦૦ માં જાપાનીજ મિલ ઉદ્યોગને પ્રથમવારનો આંચકો લાગ્યો. સને ૧૮૬૭ માં જાપાને ચલણમાં સોનાનું ધોરણ અપવાર કયું હતું અને તેના પરિણામે જાપાન અને ચીન (જે ચાંદીના રોડડ વાળો દેશ છે) વચ્ચેના કુંદીઆપણમાં એવી જખરજસ્ત ઉચલપાથસ થઈ કે નિકાસ વેપારને સખત ફટકો પડ્યો અને સને ૧૬૦૦ માંના બ્રોક્સર જાગવાથી તેમાં ઉમેરો થયો હતો. જાપાનીજ મિલ ઉદ્યોગની સરખાત પછી ઢુંક વખતમાં જ આવી લાગેલા આ કોલકીના મામલાથી મિલોના કામકાજ ઉપર માઠી અસર વધી અને તેના પરિણામે પહેલીવાર જ માલની પેદાશમાં બવરચા પૂર્વક પેદાશો, કોરોનારની નવેસરથી થતી અને મિલોના કોશણ કરવામાં આવ્યાં, આ નવેસરથી કરવામાં આવેલી. ગ્રોવલો ભારે અસરકારક અને ફેલેમંદ નિવડી. તેજ વખત ચીન તરફ જાડ સુતરની નિકાસમાં થટાડો થતો હોવાથી મિલોએ બારિક સુતર કાંતવા તરફ લક્ષ્ય આપ્યું અને તેના પરિણામે જાપાનમાં આપાત થતા બારિક સુતરની કીમત ૧૦૦૦૦૦૦૦ યેનપરથી થટીને સને ૧૬૦૩ માં આસરે ૧૦૦૦૦૦૦ યેન જેટલી થઈ હતી. જાપાનીજ મિલ ઉદ્યોગની તવારિખમાંના પહેલા ભાગ અંગે પુરો થાય છે.

તે પછીના દસ વર્ષ દરમિયાન જેટલે રસો-જાપાનીજ ખુખથી ઉદ્યોગ મહાન મુશ્કેલીન વિમુક્ત સુધીના જાપાનીજ મિલ ઉદ્યોગની તવારિખમાંના બીજા તબક્કામાં તે ઉદ્યોગની અડધી ખીલવણી થઈ. આ અરસામાં કેટલાંક થટી પડતીના પ્રસંગોની આખરે સને ૧૬૧૩ માં આ ઉદ્યોગની ફેલેમંદ ખીલવણી થઈ હતી કે જે વર્ષે આગેવાન મિલોએ સરેરાસ ૧૪ દહ લેણે ડીપીડસ આપ્યું હતું અને સને ૧૬૧૧ માં જે થાપણ ૮૬૧૬૦૦૦૦ યેન જેટલી હતી તે ૧૧૩૦૦૦૦૦૦ સુધી વધારી હતી તેમજ રિપરડેશની સંખ્યા ૨૧૭૦૦૦૦૦ ઉપરથી ૨૪૧૦૦૦૦૦ સુધી વધારી હતી. આવી અડધી ખીલવણી અને વધારા પછી ઢુંક

મુદતમાંજ આ મિલ ઉદ્યોગને ૧૯૧૪ માં મુરોપીયન યુદ્ધ દ્વારા નિકળવાના પરિણામે એક વધુ સખત આર્થિક ખમરો પડ્યો હતો. ફરીથી કામના કલાકમાં ઘટાડો કરવાની યોજના હતેહ સાથે અમલમાં મુકાઈ અને માતના ઉદ્ધાવના પ્રમાણમાં તેની પેદાશ રાખવામાં આવી જેના પરિણામે ટુંક વખતમાંજ મિલ ઉદ્યોગની સ્થિતિ સંગીન પાપાપર મુકાઈ. છેલ્લી મહાન લડાઈ દરમીયાન અને તે પછી પશુ તરત ડુનવાના મિલઉદ્યોગમાં અસાધારણ તેજ આવી હતી અને જાપાને પશુ તેમાં કાગ લીધો હતો જે કે તેને તો કાઉન્સિલ બીલોના મર્પકિત વેચાણ, એહક વધેલા ગુરના દરો અને પરચુરણ માલ સામાનના વધી મથલા કાવોના પરિણામે હિંદી ફાળી ખરીદીમાં ભારે ભોગવણું પડ્યું હતું. જાપાન કોટન રિપનર્સ એસોસિએશનના આક્રોશ અને દેખરેખ હેઠળ બધી મિલોના સહકારથીજ આ મિલ ઉદ્યોગની ચાલુ અને સતત પ્રગતિ થઈ ચકતી હતી. જુદી જુદી મિલોના સત્તાવાળાઓએ પશુ અશાન મહેનત અને વહાદરીથી કોશેશો કરી હતી અને મિલઉદ્યોગનો વિસ્તાર વધારવા માટેની યોજનાઓનો બની રાકે તેટલા પુરતો લાભ લીધો હતો. આ બધાના પરિણામે જાપાનીસ કાપડ માટે પરદેશમાં ચીનથી સાઉથસી ટાપુઓ, ઘોડીશ હિંદ, આફ્રીકા, નજીકના પુર્વના મુલકો અને દક્ષિણ અમેરીકાના બજારો મળવા હતાં.

પશુ લડાઈ પછીની મંદીના પરિણામે આ તેજના તખકકાનો અંત આવ્યો. વેપાર ઉદ્યોગની તવાચિખમાં આ મંદી તદન અસાધારણ હતી. જાપાનના મિલઉદ્યોગને આ મંદીએ સખત હટકો લગાવ્યો હતો અને લડાઈ દરમીયાન ભેગા કરેલા નફાના નાણાંનો ભોટો કાગ આ મિલઉદ્યોગને સદંતર નાશમાંથી બચાવવામાં વાપરવો પડ્યો હતો. સારા નરીમે તેજના વખતમાં મિલઉદ્યોગનો વિસ્તાર વધારવામાં એહક પ્રમાણમાં થાપણ રોકવામાં આવી નહોતી તેમજ જરૂરના પ્રસંગ માટે વાપરવા સારૂ ડહાપણ વાપરીને સંગીન રીઝર્વો ભેગા કરવામાં આવ્યા હતા.

જાપાનના મિલઉદ્યોગનું ટુંક અવલોકન કરીએ તો મંદીના વખતમાં માલની પેદાશ ઘટાડવાની બધ વસ્થિત અને હતેહમંદ યોજના-કે જે વડે વારંવાર મિલઉદ્યોગનો સદંતર નાશ થતો અટક્યો હતો, અને સારા વખતમાં માલની પેદાશ વધારવાની યોજના કે જે વડે સારો નફો મેળવવામાં આવ્યો હતો, આ બે બાબતો આપણું ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે. વળી રીઝર્વ ફૂડો મેરકારીથી નહીં રોકવાની અને એહક વધારે ડીવીડન્ડ નહીં આપવાની મિલઉદ્યોગના કારોબારીઓનું કુનેહ અર્થ તથા સાવચેતીનું ધોરણ પશુ ખાસ લક્ષમાં રાખવા જેવું છે.

પ્રકરણ બીજું.

હિંદના મિલઉદ્યોગનો ટુંક ઇતિહાસ.

લગભગ ૭૫ વર્ષ પહેલાં સરૂ થયેલા હિંદના મિલઉદ્યોગનો ઇતિહાસ વધુ ૨૫૯ તખકકાઓમાં વહેંચી શકાય છે, તે નીચે મુજબ છે :—

૧.-સને ૧૮૫૧ થી સને ૧૮૬૫.

૨.-સને ૧૮૬૫ થી સને ૧૯૦૫.

૩.-સને ૧૯૦૫ થી આજ દીન સુધી.

૧-પહેલા તબક્કા દરમિયાન એટલે સને ૧૮૫૧થી સને ૧૮૬૦ સુધી હિંદમાં કચ્છ બિ મિલો હતી બ્યારે સને ૧૮૬૦ સુધી તેની સંખ્યા વધીને ૧૩ જેટલી થઇ હતી. સને ૧૮૬૦ સુધી હિંદમાંની મિલોની સંખ્યા ૫૮ જેટલી થઇ હતી અને આ અરસા પછીજ આ દેશના ઉદ્યોગની પ્રગતિ થવા લાગી. સને ૧૮૮૫ માં સત્યા કામમાં સંગીન સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો જેના પરિણામે વધુ ખારિક સુતર કાંતવાનું બની શક્યું હતું. આ વખતેજ સરતા દરના જરમન રંગીની આયાત થવાથી રંગીન કાપડ કાઢવાનું પણ શક્ય થયું હતું. આ પહેલા તબક્કાની આખરીએ આ દેશનો મિલઉદ્યોગ તદ્દન સારી હાલતમાં હતો. બીન તરફ નિકાશ થતા સુતરનો જથ્થો ખમણો થયો હતો તેમજ દેશની અંદર હિંદો મિલો બહુ કાપડના સંબંધમાં લેકેશનરની મિલો સાથે સારી હરિફાઇ કરવા લાગી હતી.

૨-બીજા તબક્કામાં મદીનો વખત હતો. તે મોટે ભાગે મરજી અને તેના પરિણામે મજુર વર્ગમાં ફેશનલા બનારોને આકારી હતી. તેમજ દેશના લુહા લુહા બાગોમાં પહેલા કુખળતા પથ્થુ માઠા પરિણામ આ દેશના મિલઉદ્યોગને બોગવવા પડ્યાં હતા. છતાંએ આ અરસામાં નવી ૫૬ મિલો ઉભી કરવામાં આવી હતી.

૩-સને ૧૯૦૫ થી આજ દીન સુધીના અરસામાં મિલઉદ્યોગ સામાન્યપણે આગળ વધતો આવ્યો છે અને તેમાં ખાસ કરીને બે મુખ્ય ધારણુ નજરે પડે છે:- રિપ-ડેલો સાથે સરખાવતાં સંગીની સંખ્યામાં થતો ઝડપી વધારો અને ખારિક સુતરમાંથી વધુ ખારિક કાપડની પેદાશ.

હિંદના મિલઉદ્યોગની હાલની સ્થિતિનો મરાખર અભ્યાસ કરીને ચોક્કસ અનુમાન કઢાડવા માટે સુતર તથા કાપડની દેશી મિલોમાં પેદાશ, તેની બહારથી આયાત અને પરદેશ ખાતે તેની થતી નિકાશના આંકડાઓનો અભ્યાસ કરવાની જરૂર છે. સને ૧૮૬૮-૬૯ માં દેશી માલની પેદાશનું પરદેશી માલની (કાપડ) આયાત સાથેનું સંકે પ્રમાણુ ૧૫ જેટલું હતું જે સને ૧૯૧૭-૧૮ માં ૮૧ જેટલું વધ્યું હતું. ત્યાર પછી દેશી માલનું આ પ્રમાણુ ૧૦૦ જેટલું વધ્યું છે. સને ૧૯૧૪ સુધી પરદેશીથી આયાત થતા કાપડમાંથી લગભગ ૯૭ ટકા જેટલો માલ ઈંગ્લેન્ડથી આવતો હતો પણ હમણા હમણાં જપાનથી આસરે ૧૦ ટકા જેટલો માલ આયાત થાય છે.

સુતરના સંબંધમાં આકડા તપાસતાં જણાય છે કે દેશી સુતરની નિકાશ તેમજ પરદેશી સુતરની આયાત પણ ઘટતી જાય છે. થઈ વર્ષો સુધી હિંદમાંથી બીન તરફ સુતરની મોટા જથ્થામાં નિકાશ થતી હતી. સને ૧૮૬૮-૬૯ માં હિંદમાંથી કુલ નિકાશ થયેલા ૨૧૬૦ લાખ રાશ સુતરમાંથી એકલા ચીને ૨૦૮૦ લાખ સુતર લીધું હતું. સને ૧૯૦૬-૧૦ થી સને ૧૯૧૩-૧૪ સુધી બીન તરફની સુતરની નિકાશમાં એટલો વધારો થયો હતો. પણ ૧૯૧૪ પછી આ ઘટાડો બારે ઝડપી અને જનરલસે થતો

થયો સને ૧૯૦૧-૨ માં હિંદી ચીન માટે ૨૬૦૦ લાખ રતલ સુતર નિકાસ કર્યું હતું જ્યારે સને ૧૯૨૧-૨૨ માં આ આકેડો ફક્ત ૧૨૦ લાખ રતલ જેટલો જ હતો અને હાલતો તેમાં હજીએ વધુ ઘટાડો થયો છે. હિંદના સુતરની આયાતના વેપારનો ૬૦૦ ટકા જેટલો હિસ્સો સને ૧૯૧૫-૧૬ સુધી ગ્રેટ બ્રિટનના હાથમાં હતો તેમાં પણ હવે ઘટાડો થતો જણાય છે. સને ૧૯૦૩ થી ૧૯૧૨ ના અરસામાં દર વર્ષે હિંદી ઇંગ્લેન્ડથી સરેરાસ ૩૪૦ લાખ રતલ સુતરની આયાત કરી હતી; પણ ૧૯૧૩ થી ૧૯૨૨ સુધીના અરસામાં આ સરેરાસ આકેડો ધટીને ૨૭૦ રતલ જેટલો થયો હતો. સાધારણપણે માનવામાં આવે છે કે ચીનમાં જાપાનીસ હરિકાઈના પરિણામે હિંદી સુતરનો નિકાસનો વેપાર પ્રમાણે છે પણ આ માન્યતા બૂલ કારેલી છે. જાપાન ચીનમાં ૧૬ નંબરનું અને તેના કરતાં વધુ ખારિક સુતર મોકલે છે જ્યારે હિંદ તો ત્યાં ૧૪ નંબરનું અને તેના કરતાં જાડું સુતર નિકાસ કરે છે. હિંદના ચીન સાથના સુતરના નિકાસ વેપારની પડતીનું ખર્ચ કારણ ચીનમાં મિલઉદ્યોગની થતી ઝડપી અને મંજાવર પ્રગતિ છે. ચીન પોતાને જોઈતું રૂ ઉઘાડે છે અને ત્યાં મજૂરો સસ્તા તથા પુરતા પ્રમાણમાં મળતા હોવાથી ચીન હિંદી મિથિ કરતાં પણ એટલા સસ્તા દરે સુતર તથા કાપડ તૈયાર કરે છે કે હવે વીસ નંબર કરતાં જાડા સુતરના સંબંધમાં તેમજ જાડા કાપડની માન્યતામાં ચીનના બજારોમાંથી જાપાનની પણ ધીમે ધીમે ઉઘાડી થવા લાગી છે. એટલું જ નહીં પણ હવે ચીન હિંદમાં પણ સુતર અને કાપડ નિકાસ કરવા લાગ્યું છે અને કારોસાપૂર્વક એમ પણ કહી શકાશે કે નજીકના અવિધ્યમાંજ પરદેશોના બજારો પણ કબ્જે કરવાની ચીન કોશિસ કરશે. એટલે હિંદી સુતરની નિકાસનો વેપાર પ્રમાણે બાકી જાપાનનો વાક ન કઢાવી શકાય. હવે હિંદને પોતાનું સુતર પોતાની મિથિમાં તેમજ હાથ સાલોમાં વાપરવું પડે છે એટલે નિકાસ વેપાર નાશદ થવાથી સુતરની આયાતના વેપારપર પણ મારી અસર થઈ છે. પરિણામ એ આવ્યું છે કે પરદેશથી હિંદમાં માલ મોકલનારાઓને સુતર તેમજ કાપડની નિકાસના વેપાર ધણીજ ધટી ગયો છે.

વળી સામાન્યપણે એમ પણ કહેવામાં આવે છે કે આ દેશમાં જાપાનીસ કાપડની આયાત એટલી ઝડપે વધતી જાય છે કે દેશી મિલવાળાઓને ચિંતા પેદા થઈ છે; પણ જાપાનીસ હરિકાઈની વાતો તદન ઉપજાવી કઢાડેલી અને પાયા વગરની છે. આ દેશમાં તૈયાર થતા કાપડ સાથે જાપાનથી આયાત થતા કાપડનું પ્રમાણ ગણીએ તો આવી વાતોનું પીકળ તરત નજરે પડતું વગર રહેશે નહીં. આ વિષયના સંબંધમાં બધા આંકડાઓ અને વિગતો વાંચક પરિશિષ્ટ “અ” અને પરિશિષ્ટ “બ” માં જોઈ શકશે.

પ્રકરણ ત્રીજું.

હિંદ અને જાપાનનો મજૂર વર્ગ.

“મુજબમાં મજૂર વર્ગ અને રહેણાં” નામના મી. બરનેટ હરેટના પુસ્તકની પ્રસ્તાવનામાં સર રટેનલી વીડે લખેલી નોંધમાંથી ઉતારે. હિંદની મિલ ઉદ્યોગની મંદીના

સંબંધમાં લખતાં સર રતેનલી રીઝ જણાવે છે કે:—હિંદી રીતે જોનારાઓની ખાત્રી થઈ છે કે હિંદની આબાસીના સવાલનો આધાર જકાત વધારવા ઉપર નહીં પણ મલુર વગરનું રસાયોપણ તથા કાર્યસાધકતા વધારવાના સવાલ ઉપરજ ચોટી લાગે રહેલો છે. હિંદના ઉદ્યોગો માટે મલુરે પ્રતી સંખ્યામાં મળતાંજ નથી અને માલની ક્વાલિટી તથા જગ્યા નજરે જોતાં તે સસ્તાં પણ હોતાં નથી. આમ થવાના કારણો પ્રગતી સામાજિક પરિસ્થિતિમાં મળી આવે છે.....મલુર વગર એક ટેકાણે ટકીને રહેતા નથી. તેનો મોટો ભાગ અર્ધ-બિહુતોના બનેલો હોય છે કે જેઓ સંકેડા માધ્યમ પરથી અલીને વર્ષના મોઝાંક માસ સુધીજ સરેરાશમાં વસે છે અને જિતીના કામ માટે તેઓની હાજરીની જરૂર ઉભી થાય છે એટલે તેઓ પોતપોતાના વતન પાછા ફરે છે. મલુર વગરની આવી માલુ આવજવના પરિણામે કામ કરવાની તેઓની કાર્યસાધકતા ધણીજ ઓછી હોય છે. પોતાના વતને પાછા ફરવા માટે જરૂરી નાણાં એકા કરી અકામ તેટલા વખત માટેજ કારખાનામાં ફરજિયાત કામ કરવાની તેઓની માન્યતાને લીધે જવાબ-દારીની પિછાણની સહતર જરૂરજ રી હોય છે અને લાંબી મુદત સુધી મલુરે પોતાના ધરા અને કુટુંબિયો વિખુટાં પડતા હોવાથી સામાજિક સંબંધ ઉપર પણ ખાટી અસર થાય છે. આવી પરિસ્થિતિના કારણો વળી કુખર-ઉદ્યોગોનો મુખ્ય મથકોમાંની દયાબનક રહેણીકરણી અને સંજોગમાં મળી આવે છે.....ખરી રીતે જોતાં હિંદના કુખર-ઉદ્યોગના અવિખેડે બધા આધાર કાર્યસાધક અને સંતોષિત મલુર વગર ઉપર રહેલો હોવાથી કુખર-ઉદ્યોગના મુખ્ય મથકોએ વસવાટના સારા સાધનો અને સુખાકરીમાં સંગીન સુધારો થવાની આવશ્યકતા છે. વારંવાર આવજવ કરવાની હિંદી મલુર વગરની ટેવથી બીજા બે માઠાં પરિણામો આવે છે. એક તો સામાન્યપણે પણ મલુરનીના વધારાથી મલુર વગરની હાલત સુધરતી નથી. કારણ કામપરની જરૂરજ રીના પ્રમાણમાં માત્ર વધારો થાય છે. આવી જરૂર-હાજરીનું પ્રમાણ આપારે પણ ૨૦ ટકા જેટલું છે. તે ઉપરાંત મલુર વગરનું લોહી સુસનાર એક મોટો વર્ગ હોય છે. નાણાં ધીરનારાઓ, જોખરો, મલુરે પુરાં પાડનારાઓ, ફારમોનો અને ફારના પીઠાંવાળાઓ તેમજ કમણા કમણા બકેટ શોપવાળાઓ પણ મલુરેના પમારનો મોટો ભાગ ધીનવી છે. આ પ્રમાણે દરેક ક્ષેત્રે અને પગલે મલુરેની કમાણીમાંથી નાનો મોટો ટુકડો ખુચવી લેવામાં આવે છે. આનાપરથી એવાજ નિર્ણયપર આવી અકામ છે કે હિંદના કુખર ઉદ્યોગના સંબંધમાં હાલ તરતનો મુખ્ય સવાલ મલુરેની કમાણી વધારવાનો નથી કારણ ઉદ્યોગો મલુરેના ફરના વધારાનો બોલો સહન કરી અકશે નહીં એવાં બિન્દો દેખાવા લાગ્યાં છે. પણ મુખ્ય સવાલ મલુરેને અપાતાં પમારના બદલામાં વધુ કામ મળવવાનો છે. મારી ખાત્રી થઈ છે કે હવે પછી કરવાનું મુખ્ય કાર્ય કે-ટીન સિસ્ટમ કાબલ કરવાનું છે.”

વડી સરકારના માજી ડીરેક્ટર જોહ્ન ઇન્ડરમેસન ડોક્ટર રજાલુક વિદ્યમ્ની પણ પોતાના “સને ૧૯૨૩-૨૪ માં” હિંદ” નામના પુસ્તકમાં હિંદી મલુર વગર વિષે લખેલા એવાજ અભિપ્રાય આપ્યો છે.

વળી “ટાઈમ્સ જોહ્ન ઇન્ડીઆ” થઈ તા. ૮-૧૨-૨૫ના અંકમાંના એક અમ લેખમાં લખે છે કે:—

“કારખાનાઓના અર્થસાજના ઉદ્યોગમાં આપણે ઉતરીએ તો આપણને જણાય છે કે પુરતાં નાણાં, સારા બળરો અને કાચા માલનો જગ્યા સંગીન પાવાપર

હોય તો કોઇ પણ ઉદ્યોગની આબાદીનો આધાર મલુર વગની કાચ સાપકતા ઉપર રહેલો હોય છે. આ બાબતમાં આપણી હાલત કેવી છે? કુબંધનો મલુર વગ કાચ સાપક નથી અને તેઓની કાચ સાપકતાની ગેરહાજરીનું મુખ્ય કારણ કામપરની તેની ગેરહાજરી અને કંબાળ બદલીની પદ્ધતિ છે. આ સંજોગો બધાં સુધી ચાલુ રહેશે ત્યાં સુધી સિલિકેટોગની મુશ્કેલીઓ દૂર થયેલી બધી શકાય નહીં. શી, વાદીયા અને છે તેમ જ કાત વધારવાથી આપણને મદદ થશે નહીં. જ કાતના વધારા સાથે જ દેશમાં ચાલતી પેદાશના ખર્ચમાં ઘટાડો કરવામાં નહીં આવે તો તેના પરિણામે ચાલતી કામતમાં વધારો થશે અને તે વડે માલનો ઉપાડ વધુ પડશે.”

હવે ઉપર જણાવેલી બધીનાં મલુર વગની પરિસ્થિતિથી જાપાનના મલુર વગની સ્થિતિ તદ્દન જુદી છે. જાપાનમાં સિલિકેટોગને ચીલનાં ખરચે હવા ઉત્તજવાથી સારી ચાલીઓ પુરી પાડવામાં આવે છે અને સિલિકેટોગને માટે સુખાકારી બધાં રહેઠાણો નહીં પણ સ્વચ્છ અને સારો ધોરાક પણ નિયમિત રીતે પુરા પાડે છે. સિલિકેટ કમ્પાઉન્ડમાં જ નિશાળો અને રમતગમતના સાધનો, સીનેમા અને થીએટરો, ચોજાણના ઘોસ અને કસરતશાળાઓ ઘેરપીટાણો તેમજ દવાખાનાઓ પણ પુરા પાડવામાં આવે છે, તે ઉપરાંત મલુરોને સહેજગાઈ લઈ જવામાં આવે છે અને વધુમાં બે વાર કુરતીના અખાડાઓ કરવામાં આવે છે. આવી રીતે જાપાનીસ સિલિકેટોગ મલુર વગની બધી જરૂરીયાતો પુરી પાડવા ઉપરાંત તેઓના કુરસદના વખત માટે ચોજાણના અને ઉપયોગી રીતે વખત પસાર કરવાનાં સાધનો પુરા પાડે છે. તેથી મલુર વગ સંતોષિત થોઈ પોતાની કમાણી-માધી સારા પ્રમાણમાં નાણાં ભચાવી શકે છે. ત્યાં જાણીજીણે ઈચ્છાપુર્વક કાચે જ કોઇ મલુર કામપરથી ગેરહાજર રહે છે. આ બધા સંજોગો તેમજ જાપાનની આબો હવા તેમજ મલુરવગમાં કેલવણીનું વધારે પ્રમાણ વગેરેને લીધે ત્યાંના મલુરવગ વધારે કાચ સાપક હોય છે.

મલુરીના દરો.

મલુરીના દરોના સવાલ સાથે મલુર વગની જાતી સાથે નિકટ સંબંધ હોય છે. જાપાનમાં સિલિકેટોગમાંથી ૮૦ ટકા જેટલી ઓછો હોય છે એ સળગથી જાપાનીસ મલુરો હિંદી મલુરો કરતાં સસ્તા હોય છે, એમ કહેવામાં આવે છે; વળી સિલિકેટમાં રાતના કામપર બી મલુરોને કાચે લગાડવામાં આવતી હોવાથી પણ જાપાનીસ મલુરોને નિમોવવામાં આવે છે, એમ કહેવામાં આવે છે તે બનવાએ જ છે. કારણ નહીં તો આવી દલીલ તદ્દન પાછળ છે, કારણ રાત્રે અને દીવસે કામ કરનારા મલુરો તદ્દન જુદા હોય છે અને જાપાનની આબોહવા નરમ હોવાથી તેમજ ત્યાંની સિલિકેટ મકાનો સારી હવા ઉત્તજવાળા થોઈ હવામાં બીનાશનું પ્રમાણ સરખું રાખવા માટે તદ્દન છેલ્લામાં છેલ્લી દપના ચંચા ચોઠવેલા હોવાથી, હિંદની નબળાઈ ઉપજાવનારી આબોહવા અને ખરાબ રીતે બાંધેલા સિલિકેટ મકાનોના સળગે બધીના મલુરવગ કરતાં જાપાનના મલુરવગને ઓછાજ મહેનત કરવી પડે છે. કુબંધમાં સિલિકેટોગમાં મરદ અને ઓછોનું પ્રમાણમાં સ્થામાં ૭૮ અને ૨૨ જેટલું હોય છે, પણ તે તો હિંદમાંના જાતિભેદ અને પડાના રીવાજ જેવી તદ્દન જિજ્ઞાસામાયક

પરિસ્થિતિને લીધેજ હોય છે. (હિંદમાં હાથસાગો પર કામ કરનારાઓમાં ઓમોનુ' પ્રમાણુ કેટલું હોય છે તેના આંકડા મળી શકતા નથી પણ તે મળે તો જાણુવાજ્ઞેય થઈ પડશે.) અમેરીકામાં હાલના જમાનામાં પણ મિલિયનોગ્રામાં કામ કરતા મજુરવર્ગમાં ઓમોનુ' પ્રમાણુ સેંકડે ૪૫ જેટલું છે, જ્યારે મશીનરી હામલ કરતાં પહેલાં ત્યાં આ પ્રમાણુમાં ૬૫ ટકા જેટલું હતું. હવે જાપાનમાં જુના જમાનાથી એટલે લગભગ હાથસાગોપર રેરામી કાપડનું વણાટકામ શરૂ થયું ત્યારથીજ ચોટે કાગે વણુકર વર્ગ ઓમોનોજ મનેલો હતો. તેથી કુદરતી રીતે વણાટકામમાં મશીનરી હામલ કરવામાં આવી ત્યારે હાથસાગોપર કામ કરનાર ઓમો મિલોમાં યાંત્રિક શક્તિ વડે ચાલતી સાગોપર કામ કરવા લાગી. વખતે એમ પણ જાનવાજ્ઞેય છે કે જાપાનીસ મિલમજુરોમાં ઓમજુરોનો ચોટે કામ ૧૫ અને ૨૦ વરસની વચ્ચેની ઉમરનો હોય છે તેથી પણ જાપાનીસ કામદારવર્ગ "નિશોવવામાં" આવે છે એમપણ કહિવાનું હતો. પણ ફરી એકવાર જાપાનની સામાજિક અને આર્થિક સ્થિતિને આ ખનાવ અભારી હોય છે. દેખીતી રીતે જાપાન એક તદન ગરીબડો દેશ છે, તેના કુદરતી સાધનો પણ ઘણાં થોડાં છે અને પ્રજાના ચોટે કામને યુજાન ચલાવવા માટે સખત મહેનત કરવી પડે છે. કુટુંબમાંની કન્યાઓને લગન પ્રસંગે આપવાના પહેરામણીનાં નાણાંની જોગવાઈ કરવાને ગરીબ વર્ગ પાસે ધરના પૈસા હોતા નથી. તેથી તેવી કન્યાઓને પિતાના લગન માટે નાણાં કમાવા પડે છે. આ સખખસર પ્રથમ ૭ વર્ષ સુધી પ્રાથમિક ફરજિયાત ફેલવણી લઈને ડોકરીઓ બે ત્રણ વર્ષ સુધી કારખાનાઓમાં કામ કરે છે અને તે અરસાની આખરે એક બે હજાર યેન જેટલા કરીને પરણીને સુખેથી વિવાહિત જીવન ગુજારે છે. કારખાનામાંની નોકરી ફરમીયાન તેઓને ગ્રહસ્સારની અને કામકાજની ફેલવણીને લાભ આપવામાં આવે છે જેથી કારખાનામાંથી નિકળવા પછી તેઓ ધર સંસાર ચલાવવાને તદન લાયક બને છે. આ પધ્ધતી તદન સારી છે એટલુંજ નહીં પણ એક નમુનેદાર પધ્ધતી છે અને તેમાં ફાઇ રીતે કંઈ પણ નામેાશી લાડું છેજ નહીં કે જેવો આકાસ "નિશોવવામાં" આવતો મજુર વર્ગ એવા કામદારોપરથી કાંઈક અંશે થાય છે. આ પધ્ધતીની એકજ ખામી છે અને તે એ છે કે સ્ત્રી મજુર વર્ગ હમેશા બદલાતો જાય છે; કારણુ લગન પછી ફાઈ પણ સ્ત્રી લાગ્યેજ મિતમાં કામ કરવા રાજી હોય છે. તેથી સ્ત્રી મજુર વર્ગ કદીએ કાબિલ હોતો નથી. આ એકજ કારણુસર સ્ત્રી કામદારોને મરદો કરતાં ઓછો પગાર આપવામાં આવે છે. મરદ મજુરો પિતાના કામમાં પૂણુંપણે વાકેફમાર હોઈ કાબિલ કારીગરો હોય છે. જાપાનમાં સ્ત્રી મજુરો સરતા હોવાથી તેઓને કામે લગાડવામાં આવે છે અને હિંદના મિલ ઉધોગને પામમાલ કરવાના હેતુથીજ તેને "નિશોવવામાં" આવે છે એવી દલીલોનું પોકળ હવે દરેક બ્યાજબી ટીકાકારની નજરે આવ્યા વગર રહેશે નહીં અને તેથી દરેક જણે આવી ગેરસમજ ત્યજી દેવી જોઈએ. આ તો ફક્ત સંગીન દલીલોના અભાવે રજુ કરવામાં આવતી વાહિવાત વાતો છે; કારણુ સરખામણી કરતાં જણુશે કે જાપાનીસ મજુર વર્ગને હિંદી મજુર વર્ગ કરતાં વધારે મજુરીના દરો આપવામાં આવે છે. ત્યાં ચોરાક અને રહેણાં તથા બીજા સુખસગવડના સાધનો યુક્ત (યુક્ત એટલે મજુરીના દરોની મજુરી કરવામાં તેના ખર્ચનો પણ વિચાર કરવામાં આવે છે.) પુરા પડવામાં આવે છે અને તે ઉપરાંત મરદ તથા સ્ત્રી મજુરને દરરોજ રૂ. ૨-૮-૦ અને રૂ. ૧-૧૩-૦ હોયે પગાર આપવામાં આવે છે; જ્યારે યુગ્મકમાં તો મરદ અને સ્ત્રી મજુરોની રાજીંદી કમાણી અનુક્રમે (મોંવવારીના વગેરે લખ્યા સાથે) રૂ. ૨-૬-૦ અને

૩૧. ૧-૫-૦ લેખે હોય છે. બહારમામની મિલિમાં તો મજુરીના દરો હજીએ ઓછા હોય છે અને “ઈંદીઆન ટેક્સટાઇલ જર્નલ” ના જણાવ્યા મુજબ મદાસમાં “ઈંદીઆનીય ટેક્સટાઇલ” બામ કરતા ઓછી મજુરીના દરો હોય છે. ૧-૭-૦ મળે છે સુતર કાંતનારને ૩૧. ૦-૧૧-૦ આના મળે છે, વધુકરને ૩૧. ૧-૧-૦ મળે છે જ્યારે સજીની મિલમાં કાંતનાર તેમજ વધુનાર ને ૩૧. ૦-૮-૦ લેખે પગાર મળે છે. અીઓને મરદો કરતા અરધા પગાર મળે છે અને બાળકોને અીઓના પગારના અરધા જેટલો પગાર મળે છે, આ આંકડાઓ પરથી જોઈ સ્પષ્ટ છે કે જાપાનમાં મજુરીના દરો ઊંડ કરતાં ઓછાં નથી પણ ટીકાકારો જાણી જીજ્ઞાસે એ બીના કુપાવી રાખે છે કે જાપાનીસ મજુર વર્ગ સરતો હોવાનો સબબ તેની કાર્યસાધકતા ઊંડી મજુરો કરતા વધારે હોય છે તે છે. સ્પિંડલ કે સાળ પર જાપાનીસ મજુર ઊંડી મજુર કરતા ૨૦ થી ૩૦ ટકા જેટલું વધારે કામ આપે છે. વધારે કાર્યસાધકતા એ ગેરબાળબી હરિદાષ છે એમ તો કોઈ ટીકાકાર કહેશે નહીં! ગ્રેફિસર રસાયુક વિલ્યમ્સ તદન બાળબી રીતે કહે છે કે ઊંડની મરીબીનું મૂળ કારણ ઊંડી મજુરની માલ પેદા કરવાની તેની યશીલ ઓછી સક્તી છે.

તે ઉપરાંત જાપાન વોશિંગટન કન્વેન્શનનો અંગ કરતું હોવાથી તેની હરિદાષને ગેરબાળબી કારાવવામાં આવતી હોય તે બનવાં જોમ છે. ખરી રીતે તો જાપાનીસ મિલિ * દરરોજ દસ દસ કલાકની બે શિફ્ટોમાં મળીને ૨૦ કલાક કામ કરે છે જ્યારે વોશિંગટન કરારમાં તો પુખ્ત ઉમરના કામદારો પાસેથી વધુમાં વધુ દસ કલાક કામ લેવાની ગોઠવણ કરવામાં આવી છે. પણ આપણે આવતા પ્રકરણમાં આ વિષયનો દરેક નજરે વિચાર કરીશું.

પ્રકરણ ચોથું.

વોશિંગટન કન્વેન્શન અને જાપાન.

આખી દુનિયામાં મજુરવર્ગ માટેના બંધારણસારે ચોક્કસ વિસ્તૃત સિદ્ધાંત સ્થાપિત કરવા માટે અને ૧૯૧૬ માં વોશિંગટન ખાતે હેબર કોન્ફરન્સની બેઠક મળી હતી અને તેણે ચોક્કસ બહામણો કરી હતી. તેમાંથી સૌથી અગત્યની બહામણ એ હતી કે પુખ્ત ઉમરના કામદારો માટે દીવસમાં વધુમાં વધુ ૧૦ કલાક કામ લેવું, અીઓ માટે આખી રાત્રી (રાત્રે ૧૦ થી સવારે ૫ વાગ્યા સુધી) કામ બંધ કરવું, અને પંદર વર્ષની અંદરની છોકરીઓને અરધા વખતના કામ કરતા વધારે વખત સુધી કામે લગાડવી નહીં. પણ અત્રે

* નોંધ-જાપાનમાં હકત સુતર કાંતનારી મિલિઓ રાત્રે કામ કરે છે. કાપડના વણાટ ખાતાઓ હકત દીવસમાંજ દસ કલાક ચાલે છે, આ બીના તરફ પુરતું લક્ષ આપવામાં આવેલું સામર્થ્ય નથી.

ખાસ ખ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે બલામણે આજ્ઞાના રૂપની નથી; તેમજ તે પછી મળેલી ઈન્ટરનેશનલ કોન્ફરંસની બલામણે પણ પ્રત્યક્ષપણે બલામણે જોઈ નથી. તે બલામણે દરેક શાંતતાવળંગતા દેશે બહાલ રાખ્યા વગર તે અધનકારક હોતી નથી. તેથી એકાદ દેશે, જો પોતાના ખાસ દેશના અંદરના સામાજિક કે આર્થિક અથવા ઔદ્યોગિક સંજોગોને લીધે વેસિંગટન કન્વેન્શનની બલામણે બહાલ રાખી નહોતી અથવા તે તેમ કરવાનું મુશ્કેલી રાખ્યું હોય તો દેશપરદેશના કરારોના અંગની વાતો કરવાનું તદ્દન વાઙ્મય છે. કોન્ફરંસમાં હાજર રહેલા દરેક દેશનો કામદારવર્ગનો પ્રતિનિધી સ્વદેશ પાછો ફરતો તે બલામણે પોતાની પારલામેન્ટ સમક્ષ રજુ કરે છે અને તેનો સ્વીકાર કરવાની બલામણુ કરે છે. તે પછી પારલામેન્ટ પોતાના દેશના ખાસ સામાજિક અને ઔદ્યોગિક સંજોગોની નજરે તે બલામણે વિશે ચર્ચા ચલાવે છે અને તે પછીજ તે બલામણેનો સ્વીકાર કરે છે, તેનો અસ્વીકાર કરે છે અથવા તે દેશના લોકોને નુકસાન પહોંચાડ્યા વગર તે બલામણે અમલમાં મુકી શકાય તેવા વખત સુધી તેનો અમલ કરવાનું મુશ્કેલી રાખે છે. બહાલી આપવાની ના પાડવામાં અથવા તે મુશ્કેલી રાખવામાં અનિતી જોવા કંઈ હેન નહીં અને દીકાકારો મને તેવા લખાણુ કરે તો પણ તે અનિતીમય થશે નહીં. આખી બાબતની મુખ્ય ખુબી એ છે કે હિંદી સરકારે પોતે હિંદમાં આ બાબતસર કાયદો પસાર કરાવી શિવાની ઉતાવળ કરી છે-જીવંદયાની નજરે તેમ કહ્યું હોય અથવા હિંદુશાસનના દબાવણથી કહ્યું હોય, અને હવે તેને તેમજ મિલભાષિદોને જણાવું છે તેમજ તેનાથી મિલભાષિદોને કુદરતી રીતે યુરસી પણ આવશે છે કે બીજા કોઈપણ દેશે તે કન્વેન્શનને બહાલી આપી નથી. બાબત આમ હોવાથી પોતાની ભૂલ દાખીદેવા સારું હવે હિંદી સરકાર મિલભાષિદોને જાપાન સાથે ગાળો બાંદી તેની દેકરી કરવાની છુટ આપે છે. આવો કાયદો પસાર કરવાની અને બીજા કોઈપણ દેશે તેમ કરતા અમાઉજ પોતે વેસિંગટન કોન્ફરંસને બહાલી આપવા માટે સરકારનો વાંક કાઢવાને બદલે હિંદ પોતાનો યુરસી જાપાન સાથે ખાલી કરે છે તે ફેટલું અજુગતું અને અરામ છે।

વળી પોતે કામના મકાનમાં રહેનારાઓએ બીજાઓના મકાનોપર પથ્થર ફેંકવાની રમત રમવી નહીં. હિંદ અને જાપાને આત્મકાર સુધી ઈન્ટરનેશનલ લેવર કોન્ફરંસની કંઈ કંઈ બલામણે અમલમાં મુકી છે તેની સરખામણી સાથે અબાસ કરવામાં આવે તો જણાશે કે જાપાને પોતીવાડીના મજુર વર્ગને લગતી અનેક બલામણે બહાલ રાખી છે પણ હિંદની વડી ધારાસભાએ ફેટલીક બલામણે બહાલ નહીં રાખવાનો અને ફેટલીક બહાલ રાખવાનું અચોક્કસ મુદત સુધી મુશ્કેલી રાખવાનો કરાવ કર્યો છે. હવે હિંદને જો પોતાના ખાસ સંજોગોને અનુસરીને વર્તવાની છુટ હોય ત્યારે જાપાનને પણ તેવીજ છુટ છે. અને તેથી જાપાને પોતાની સત્તા અને મુનસરી વાપરી વેસિંગટન કન્વેન્શનને બહાલી આપવાનું મુશ્કેલી રાખેલું હોવાનાજ સખળે જાપાનીસ ફરીફાઈ ગેરબાળખી છે એમ કહેવું તદ્દન અજુગતું અને અન્યાયી છે.

આ બાબતસર જાપાને અખત્યાર કરેલા વિરજુના બીજા પણ ફેટલાક કારણો છે અને તેનું જાને કાંઈક વિચેન કરવાનું બાળખી થશે. ઈન્ટરનેશનલ લેવર કોન્ફરંસની બલામણે સાથે અમેરીકાને કાંઈપણ શિવાદેવા નથી અપારે (કાપડના સંબંધમાં નવા પણ મજબુત દબિદ) ચીનને તો તે ઈન્ટરનેશનલ લેવર કોન્ફરંસ પોતેજ પોતાની બલામણેના

અમલમાંથી ખાસ બાકાત રાખ્યું છે. ચીનમાં ઠરખાનાએને લગતા કાયદા જેવું કાંઈ છે જ નહીં અને ત્યાં ખાસ કરીને ચીનાઈ માથેકીની શિક્ષામાં બારે અંધારૂં ચાલે છે. તેથી બન્ને બાજુપરના આ બે હરિજા-એક બાજુપર અમેરીકા અને બીજી બાજુપર ચીન-તદન સ્વતંત્ર અને જરાએ આંકેલ વગરના રહે ત્યાં સુધી જાપાન કાગ્યેજ કન્વેન્શનને બહાલી આપી શકે છે. તેમ કરવાથી તેના પોતાનાં સિલહદયોગ બારે ખારતીમાં આવી પડ્યા વગર રહેશે નહીં. ખરી વાત તો એ છે કે વોશિંગ્ટન કોન્ફરંસમાં જાપાનના પ્રતિનિધિએ આ બાબત વિશે ઈશ્વારે વટીક કર્યો હતો. અત્રે જણાવવાનું બ્યાજબી થશે કે ઇંગ્લાંડે પોતે હજી વોશિંગ્ટન કન્વેન્શનની બહામણે બહાલ રાખી નથી અને હિંદે જો કે તે બહાલ રાખી છે તોપણ હિંદમાંના દેશી રાજ્યોને તે લાઝ પડતી નથી કે જે રાજ્યો આખા દેશના વિસ્તારના ત્રીજા ભાગ જેટલા છે અને તેની હદની અંદર કાપડની શિક્ષા બારે ઝડપથી વધતી જાય છે. વોશિંગ્ટન કન્વેન્શનને બહાલી આપવાનું જાપાને મુલતવી રાખવાનું બીજું એક ખાસ અમત્યનું મંજીર કારણ ત્યાં થયેલા અપકર, ડુનીયાની તવારિખમાં અસાધારણ, ધરતીકંપ હતો. તે ધરતીકંપની આફતથી જાપાનમાં મંજીવર પ્રમાણમાં દેશની હાનિ થવા સાથે પ્રજામાં બારે દુઃખ અને મોટા પ્રમાણમાં શિકારી ઉભી થઈ હતી. આવા સંજોગમાં જાપાનનો મને તેવો હડહડતો ટીકાકાર પણ જાપાને ફક્ત દીવસેજ કામ કરવાની અને જુથે મરતી એમના તથા બાળકોને રાત્રે કાંચે લગાડવાની મનાઈ કરવાની વહી રાખી શકે નહીં. રાષ્ટ્રીય યુનિયનના અને આફતમાં આવી પડેલા લાખો માણસોને કાંચે લગાડવાની આવશ્યકતાને લીધેજ જાપાનને વોશિંગ્ટન કન્વેન્શનને બહાલી આપવાનું મુલતવી રાખવાની દરજ પડી છે. વેપારનું પાસું હજીએ બે કશા પાઉંડ જેટલું તેની વિરૂદ્ધ છે અને તેના પરિણામે તેના અલગ્યની કીમત ઘટી ગઈ છે. જાપાનીસ હરીફાઈ સામે કરવામાં બધા વાહિયાત, વજુદ વગરનાં અને પાયા વગરના બખાળામાં “પડી ગયેલા દુઢીઆમણ”ને ખાસ અમત્યતા આપવામાં આવે છે-જાણે કે હિંદના સિલહદયોગને કચડી નાખવા માટેજ જાપાને જાણી જુજીને પોતાના અલગ્યની કીમત ઘટાડી નહાય ને! એમ તો એવીબી દલીલ રજુ કરી શકાય કે પોતાના અલગ્યની કીમત ઘટી જાય અને તેમ થવાથી હિંદના સિલહદયોગ સાથે જેરવ્યાંજબી હરિફાઈ કરી શકાય તે માટે જાપાને ધરતીકંપની આફત પણ મંગી લીધી હતી! તદન વાહિયાત! આવી દલીલ તો તદન વાહિયાતજ ગણાય. બારે દીલગીરીની વાત છે કે જાપાનના સંકટ નિવારણ ફૂંડમાં જે હિંદે ઉદાર દીલે મદદ આપી હતી તેજ હિંદ હવે જેરસમજથી એટલું આંધળું બન્યું છે કે વોશિંગ્ટન કન્વેન્શનને બહાલી આપવાનું મુલતવી રાખવાના જાપાનના કારણે પણ તે પિછાની શકવું નથી. તે મમે તેમ હોય તોપણ, ખારાસભાએ ઉતાવળથી પગલું નહીં ભરવાની ખાસ સંભાળ રાખવી જોઈએ, કેટલાંક આપ મતલબીયા એ તરફથી એવી સૂચના કરવામાં આવી છે કે એકલા જાપાન સાથેજ સંરક્ષક જગતો નાખવાના પ્રથમ પગથીયાં તરીકે હિંદે ઇંગ્લાંડ-જાપાનીસ કન્વેન્શન તોડવું જોઈએ. એકલા જાપાન સાથે ખાસ પગલાં ભરવાના જેરઈ-સાધીપણાનો અને તેમ કરવાની જરૂરની જેરહાજરીનો વિચાર બાજુએ મુઠીએ તોપણ ચાલુ માસમાં પારલામેન્ટની મેડક પુલ્લી મુકવાના પ્રસંગે વડા પ્રધાન મી. બાલ્ડવિને ઉચ્ચારેલાં નીચલા શબ્દો ખ્યાનમાં લેતાં હાલ તરત આ દીશાએ કાંઈપણ પગલાં ભરવાનું વડી ખારાસભા માટે તદન કવખતનું થશે. મી. બાલ્ડવિને પોતાના આપણમાં જણાવ્યું હતું કે:-

“કામના કલાકેના સંબંધમાં વોસિંગટન કન્વેન્શનના સવાલ વિષે હું હંમેશ માનતો આવ્યો છું” કે આપણા દેશમાં મજુરોનો દરજ્જો ટકવી રાખવામાં આપણને મદદ થઈ શકે એવા સૌથી ઠીક ઠીક માર્ગ કામના કલાકેના સંબંધમાં બધા મુખ્ય મુખ્ય ઔદ્યોગિક દેશોમાં એક સરખું પેરણ દાખલ થાય તે દીકાએ પ્રયત્ન કરવાનો છે. પણ જે કરાર કરવામાં અનેક ભાષા બોલતા અનેક દેશો સામેલ થયાં હતાં તે કરારની મતભજ્ય તે બધા દેશોના મનમાં એક સરખીજ હતી તે વિષે પ્રથમ આપણે ખાતરી કરી લેવી જોઈએ; નહીં તો પાછલથી આપણને જુદાજુદા જુદા જુદા દેશોએ શબ્દોનો જુદો જુદો અર્થ કરવાથી બાર માસની આખરે દરેક દેશમાં જુદું જુદુંજ પ્રમાણ સ્થાપિત થયું છે. અહવાડીયામાં કામના કલાકો ૪૮ રાખવાના સંબંધમાં વાપરેલા શબ્દો વિષે બની શકે તે એક મતીપર આવવા તથા જિન જિન દેશો વચ્ચે સંપૂર્ણ એક મતી થવા માટે જે અપવાદો રાખ્યાં છે, રાખવામાં આવે છે અથવા સુચવવામાં આવ્યાં છે તે વિષે સંભાળભરી રીતે વિચાર કરવા સારું લાગે તેમાં એમાં મળી મસલકત થવાવવા માટે લેખર ખાતાના પ્રધાન મુખ્ય મુખ્ય ઔદ્યોગિક દેશોના લેખર ખાતાઓના પ્રધાનોને તથા કન્વેન્શનના લેખર યોરીસવાળા મીં. થોમસને આમંત્રણ આપનાર છે. આ કામ પૂર્ણ મુરોલી બહુ છે અને હું નથી નજીવું કે તેમાં આપણે ફતેહમંદ નીવડીશું કે કેમ પણ સંપૂર્ણ સમજૂતી થવા માટે અમે અમારાથી બનતી કોશિશ કરીશું. જે તેવી સમજૂતી થશે તે પછી વોસિંગટન કન્વેન્શનને તેમાં કામ લેનાર દેશોએ બહાલી આપવાનું બની શકશે અને અમે તેની બહાલી આપવા પ્રયત્ન કરીશું. પણ બધાઓની મતભજ્ય એકજ હતી એવી અમારી ખાતરી થતા સુધી અમે તેને બહાલી આપવાના નથી.”

બીડીસ વડા પ્રધાનના ઉપલા અગત્યના વચ્ચેના ખ્યાનમાં થિંડા-જાપાનીસ કન્વેન્શન રફ કરવાના સવાલનો વિચાર કાલ દુરત મુલતવી રાખવાનુંજ હિંદની વડી ધારાસભા માટે ડહાપણ બહુ જ ગણાશે.

મજુર વગેરે “નિયોગવા” ના અને “ગેર-વાજખી” હરિદાષના આક્ષેપોનો પુરતો રહીશો અત્યાસુધી આપવામાં આવ્યો છે. તેમજ જાપાને હજી સુધી વોસિંગટન કન્વેન્શનને બહાલી આપવાનું શા માટે મુલતવી રાખ્યું છે તેના પુરતાં કારણો પણ દર્શાવ્યાં છે. હવે આપણે સને ૧૯૦૫ ના ઇંડો-જાપાનીસ કન્વેન્શન વિષે વિચાર કરીશું.

પ્રકરણ પાંચમું.

હિંદમાં જાપાનીસ હરિદાષનું સ્વરૂપ તથા વિસ્તાર અને ૧૯૦૫ નો ઇંડો જાપાનીસ કરાર.

હલકતા ખાતે મળેલી એસોસીએટેડ વેપારી એન્જિનેરી વાણિક સભામાં મીં. વી. એ. માંધામ, એમ. એલ. સી. એ. એવો હસવ રજૂ કર્યો હતો કે “જાપાનથી હિંદમાં આવતા

થતાં માલ ઉપર સરેશ્વક જંગલ નાખવાના પ્રથમ પગથીમાં તરીકે જાપાન સાથેના કરાર બનતી ઉતાવળે રૂઢ કરવાની જિંદી સરકારને કાલામથું કરવી.” અને તે ક્ષા માટેકં કારણ, મીઠાં માંધામ કહે છે કે સ્થાનિક સિંચાની પેદાશ તેમજ લેકેશાપરથી આપાત થતા માલના સંબંધમાં પણ કાપડ તથા સુતરના વેપારમાં જાપાન આપણી સાથે મંબીર હવિશાક કરે છે. તેજ વખતે તેમજે વધુમાં જજ્યાંયુ” હવું” કે “કુ” એમ નથી સુચવવા મંત્રિતા કે જાપાને જિંદી સિંચાના કામકાજના કાંઈ મોટા કામ તેમજા પાસેથી જીનવી લીધા છે કારણુ અત્યાર સુધી સ્થાનિક કામકાજના જે કામને સંબંધ રૂટકો પડ્યો છે તે ડી કર્જીશ અને સીડીંગના છે.” હવે આ વાત તદન સત્ય છે; પણ મીઠાં માંધામ માટે જાપાને એટલીજ હલગીરી ઉપજે છે કે તેમજે જાવણે અજાવણે કજીલ કરેલી કહીકત પરથીજ ખરી બીના બહાર આવી છે. અને તેમને આશિ કેસ પડી કાંચે છે. જાપાનના સીડીંગ અને ડી કર્જીશનાં વેપારના સંબંધમાં જરા કાંઈ પણ જાણનાર માથુસ સારી રીતે જાણે છે કે આ માલમાંની હવિશાક જિંદીના અંદરના બજારોમાં નહીં પણ તેની નિકાસના બજારોમાં અને ખાસ કરીને આફ્રીકા અને લીલાન્ડમાં ખપતા માલમાં છે. લડાઈ અગાઉ જિંદના કામમાં યુવ” આફ્રીકાના બજારોના ૬૭ ટકા જેટલો કામ હતો. અથા વણે” તે થડીને રૂકત ૨૪ ટકા જેટલો થયો હતો. અને ૧૯૨૦ માં યુવ” આફ્રીકામાં ઠેરા કાપડના વેપારમાં જાપાનનો હિસ્સો રૂકત ૮ ટકા જેટલો હતો અપારે અથા વરસે તે વધીને ૧૬ ટકા જેટલો થયો હતો. હવે પરદેશોના બજારોમાંથી પાતાને કાંઈ કાઢવા માટે જિંદ મથે તેવી ફરીઆહો કરે તો પણ ઇંડા-જાપાનીસ કરાર રૂઢ કરવાથી તેને જરાજો મદદ થશે નહીં; કારણુ તે બજારો તદન તદસ્થ છે અને ત્યાં અમેરીકા, ઇંગ્લાંડ, ઇટાલી અને બેલ્જીઅમ પણ સમાન દરજ્જાએ હવિશાક કરે છે અને તે બજારોમાં એકલા જાપાન સાથે ખાસ પમલાં કરવાયું” દેશ પરદેશના કરારોને લીધે તદન અસક્ય થશે. તેથી મીઠાં માંધામ પાતેજ કજીલ કરેલી બીના ઉપરથી જાપાન જિંદના બજારોમાં જિંદી સિંચાના માલ સાથે હવિશાક કરે છે એવી તેમની દલીલ પડી કાઝે છે. જિંદમાં વપરાસ માટેના જાપાનીસ માલ, લેકેશાપરથી જિંદમાં આપાત થતા માલ તથા જિંદની સિંચાની કુલ પેદાશના આક્રિડાઓ નીચેના કોડાપરથી જોઈ શકાય છે.

જિંદી સિંચાની પેદાશ.	જિંદી કામ સાગાની પેદાશ.	પરદેશી કાપડની આપાત.			રીમાકં.
		ઈંગ્લાંડ	જાપાન.	બીજા દેશો.	
૧૯૮ કરોડવાર તેમાંથી નિકાશ થયલા ૧૮ કરોડ બાદ કરતાં કુલ ૪૮૦ કરોડ.	૧૪૦ કરોડ વાર.	૧૬૪ કરોડ વાર તેમાંથી પાછી નિકાશ આસરે ૬ કરોડ.	૧૪ કરોડ તેમાંથી પાછી નિકાશ જે કરોડ.	૮ કરોડ.	જિંદમાં વપરાસ માટે કુલ કાપડ ૪૮૦ કરોડ વાર જિંદમાં વપરાયયું જાપાનીસ કાપડ રૂકત ૧૨ કરોડ વાર એટલે કુલના ૨૭ ટકા જેટલું. એ કામ સાલેલો માલ બાદ કરીએ તો આ પ્રમાણુ ૩.૫૩ ટકા જેટલું થાય છે.

હિંદના બળદોમાં જાપાનીસ હથિશાસ્ત્રના સ્વરૂપ અને વિસ્તાર વિષેની ધુરતી અને સ્પષ્ટ વિગતો આ સાથેના પત્રિકા “અ” અને પત્રિકા “બ”માં આપવામાં આવી છે. તે વિષયોમાં હિંદની નજરે પણ અવલોકન કરનારની ખાતરી થશે કે તેની હથિશાસ્ત્ર દરતી પરાવર્તીત નથી. ત્યારે હિંદે ઇંગ્લેન્ડ-જાપાનીસ કરાર રદ કરવાથી શ્રી લાભ થવાનો છે કે હિંદને કાંઈ પણ લાભ થશે નહીં; પણ ખીલ દ્વારે તેને બારે ખમણું પડશે. જે કાંઈ લાભ થશે તે તે હિંદ અને જાપાનના બોમે લેકેસાયરને જ મળશે, કારણ જાપાન જે હથિશાસ્ત્ર કરે છે તે હિંદી મિલિટ સાથે નહીં પણ હિંદના બળદોમાં લેકેસાયરના માલ સાથે જ કરે છે (અને તેનાથી હિંદી પ્રજાને પણ લાભ થાય છે.) હિંદી બળદોમાંથી જાપાનીસ માલને ઢાંચી કાઢવાના કામ માટે એટલે પોતાની નેમ પાર પાડવા માટે આપણા મિલ માલિકોને પોતાનું હથિશાસ્ત્ર બનાવવા લેકેસાયરને માલ આપાત કરનારી પેટીઓ બારે આપણે ચર્ચા છે અને એટલી વાત તો એ છે કે આપણા બોળા મિલ માલિકો આ રમતમાં પોતાની મેળે લેકેસાયરના બોજ ઘટ પડે છે. જે હિંદી મિલિટને રક્ષણની જરૂર જાય તો તે જાપાન સામે જેટલું જોઈએ તેટલું જ (બલકે તેના કરતાં પણ વધારે) લેકેસાયર સામે જોઈએ. અને જે લેકેસાયર સામે રક્ષણની જરૂર ન જાય તો પછી જાપાન સામે રક્ષણ માંગવાની જરૂર ક્યાં જાય? પણ અમને લાગે છે કે લેકેસાયર તેમજ જાપાનથી આપાત થતા કાપડપરની આપાત જગત વધારવાને હિંદી સરકારને સમજાવવામાં નિષ્ફળ નિવડવાથી, હિંદી મિલ માલિકો એમજ સમજા મેળા છે કે યુ.કે. કરનારી (લેકેસાયર) પાટી મજબૂત હોવાથી તેની સામે કાંઈ પણ કરી ન શકાવું જાય તો પછી નિર્દોષ (જાપાન) પાટી પર જ પુરેપુરું વેર વાળી લેવું જોઈએ. પણ આવા તદ્દન મુખાંધ બધાં અને મેરુ-સાફના કામમાં મદદગાર થવાને બદલે અને તેમ કરીને પોતાના લાભોને કામગીર નુકસાન પહોંચાડવાને બદલે તેઓને માટે ડહાપણ બરોડો માગતા પોતાના ઘરમાં સારી મેઠવણ કરવાનો છે. દેશી મિલોના કારોબારમાં સુધારો કરવાને પુરવું સ્થાન છે તે એટલાપરથી જ જોઈ શકાય છે કે બહાર મામની મિલો સુદર ડીવીડન્ડ આપી શકે છે. મદાસ અને સોલાપુર, કલકત્તા તથા નાગપુર, કાનપુર અને ઇંદોરની મિલો સારી રીતે ચાલે છે ત્યારે એકલી મુખાંધની મિલોમાં જ આટ જતી જાય તો તે મિલોના કારોબારમાં જ સડો પેટો હોવા જોઈએ અને તે દૂર કરાવવા સાદું મજબૂત હાથે પગલાં ભરવાં જોઈએ. પણ ખરી વાત તો એ છે કે મુખાંધની પણ કેટલીક મિલો સારી નહીં કરે છે. તે બતાવી આપે છે કે સારા કારોબારવાળા ધંધાઓમાં હમેશા નહીં તો પણ સાધારણપણે નહીં થવે જ જોઈએ. તે ગમે તેમ જાય તો પણ લેકેસાયરને માલ આપાત કરનારી પેટીઓની છુપી મળવળથી પારાસભાગે આડે રસ્તે દોરવાઈ જવાનું અને મુખાંધના થોડાંક કદોએ નહીં સુધરી શકે એવા મિલ એજન્ટો અને મિલ માલિકોના લાભ માટે જાપાન સામે ખાસ પગલાં ભરવાનું તદ્દન નહીં ઇચ્છવા જોગ થશે.

જાપાન સાથેના કરાર રદ કરવાની ગંભીર ભૂલ કરી હિંદ જાપાનીસ માલ સામે સંરક્ષક આપાત જગત નાખશે તો તેવા પગલાંનું કેવું પરિણામ આવશે? પ્રથમ તો જગતના વધારાથી દેશમાં માલની કીમતમાં ઊંડાળો થશે અને લગાડના જગાડના માણસ દીઠ ૧૩ વારના માલના ઉપાડમાં હમણા પટાડો ચડેને જે માથાદીઠ ફક્ત આસરે ૬ વારનો ફાલ ઉપાડ થાય છે તેમાં હજી વધુ પટાડો થશે. પણ આપણી પારાસભાની ફરજ શી છે? દેશી કાપડપરની એકસાઈ જ ડુટી કઢાવી ને ખાસવામાં લેકેસાયરે હિંદી મિલ માલિકોને મદદ

આપી હોય તે બનવા જોય છે, વળી તેના બદલામાં જાપાન સાથે યજ્ઞવળ કરવામાં જોકત થવાની કબુલાત દેશી શિલ્પવાળાઓએ શિકેસાયરને આપી હોય તે પણ બનવાજોય છે. પણ આ ખાનગી ઝોડવણી અમલમાં ચુકવા સાથે લીંદી વડી ધારાસભાને કાંઈપણ લાગતું વળતરું નથી. તેની આખી દરજ્જા તો શિં'દની કસોટીની પ્રજાની પડખે ઉભા રહી રનાથી* ચાપણુદારને તેના ગેરલાભ હોતા અટકાવવાની છે. વડી ધારાસભા પોતાની આ દરજ્જા બદા કરશે કે નેના લાભો સાચવવાની તેની દરજ્જા છે તે યુ'ગી પ્રજાના ભોજે શિકેસાયર અને શિં'દના શિલ્પમાલિકાને રક્ષણ આપવાની કોશિશ કરશે?

આ ખાનગીમાં ધારાસભા દેશના લાભોને દેશે દેશે તો દેશમાં શોધવારી થશે એટલું જ નહીં પણ તેની માઠી અસર આ દેશના શિલ્પમાલિકાને પણ ભોગવવી પડશે. તેઓ તો હંડે કહેજે જોમજ માની યોડાં છે કે જાડા કાપડની બનાવટમાં શિકેસાયરનો સ્થાન નહીં હોવાથી તેની હથિહાઈની ખારતી રાખવાનું જરાએ કારણ નથી. પણ આનો ખ્યાલ કેટલો ભૂલ કરશે અને આડે રસ્તે દોરવનારો છે તેનો પુરાવો સર વીલ્ફ્રાન્સ કથેર લીજના ભાષણમાં મળી આવે છે. જાડા કાપડની બનાવટ થોડા પાયાપર સર કરવાનો શિકેસાયરને આગ્રહ કરતાં, ચેન્સેલરની વેપારી એમ્પરના આ માણ પ્રમુખે જણાવ્યું હતું કે શિં'દ અને મીનમાં ફની પેલાસ થાય છે તે બીનાનો વિચાર કરવો પડશે. તેવા રૂમાંથી બનાવેલું કાપડ ખરીદવા જ્યાં સુધી પુર્વના દેશોના માણસો રાજ હોય ત્યાંસુધી તેના વેપારમાં હિસ્સો મેળવવા સારૂ જીંદને કોશિશ કરવી જોઈએ. આ સલાહ જરૂર અમલમાં ચુકવામાં આવશે અને જોકે દીને શિં'દને જણાશે કે જાપાનને કાંઈ કાઠી શિકેસાયરને દાખલ કરવામાં તેણે પોતાની હાલત વધુ કઠોડી બનાવી લીધી છે. પણ તે વખતે પાછા હીને ઉપાશે ચોજવાનું બહુ ઘોડું થશે અને થોડા વખતમાંજ આપણા શિલ્પમાલિકાની એટલી કુદૃષ્ટિ થશે કે તેઓને રીતે પોતાની શિક્ષા પાછિના મુલે શિકેસાયરની સિં'દીકોટાને વેચી નાખવાની દરજ્જા પડશે. આ ચિંતાર નિરાશાજનક છે પણ ખરું શું છે તે તો વખતજ પુરવાર કરી આપશે.

ઉપલા બધા વિવેચનપરથી આપણે એવાજ નિષ્કર્ષ પર આવી શકીએ છીએ કે:—

૧—શિં'દના મળરોમાં તો દેશી સિલ્પો સાથે જાપાનીસ કાપડની હથિહાઈ જેવું કાંઈ છેજ નહીં.

૨—જાપાનીસ માલ શિકેસાયર સાથે હથિહાઈ કરે છે અને તેના પરિણામે આ દેશી પ્રજાનેજ લાભ થાય છે.

૩—તેથી જાપાન સાથે જે યજ્ઞવળ અને ઉસ્કેરણી કરવામાં આવે છે તેની ખરી નેમ શિં'દી પ્રજાના ઘડતોના અથવા તો ઐતિહાસિક લાભો સાચવવાની નથી; આ યજ્ઞવળ ફાળુના લાભ માટે ચલાવવામાં આવે છે તેનો નિષ્કર્ષ કરવાનું અમારું જાહેર પ્રજાની મુનસરી-પરજ છેડીએ છીએ.

૪—જાપાન સાથે સંરક્ષક જકાત નાખવામાં આવશે તો તે વડે આ દેશના કાંઈ વજીહાના ઉદ્યોગ માટે એક વધુ મુશ્કેલી થશે. આ ઉદ્યોગ દેશની રાખવા માટે મખમ તમામ માધિક સંતરનો જથ્થો સરતા દરે મળવો જોઈએ. વળી આવી સંરક્ષક જકાતથી આ

દેશમાં કાપડની કાચતમાં ઉછાળો થશે અને અમાઉથીજ રૂપતની જે માલ ખરીદવાની સહિય પધ્ધતિ ચોક્કસ છે તે હજી વધુ નબળી થશે.

૫-હિંદના ચિદાગ્રધોગને પરદેશોથી આવાત થતા માલ સાથે રક્ષણ મળવાની જરૂર છે એમ માનીએ તોપણ લોકસાધરના કુલ આયાત માલના રકત ૧૦ ટકા જેટલોજ માલ આ દેશમાં ચોક્કસનાર જાપાન સાથેજ ખાસ પગલાં કરવાનું જેમ આજની નથી તેમ હવે પણ નથી.

૬-હેવટે એકલા જાપાન સાથે વિરોધી પગલાં કરવાનું એટલું બિંદુ છે કે તેનાથી હિંદ સાથેના હાલના જાપાનના એખલાસભર્યા સંબંધને ખલલ પડેલવાની મંભીર ખાસ્તી રહેશે.

મકરણ છડું.

હિંદી અને જાપાનીસ મિલિના કારોબારની સરખામણી.

હિંદી મિલિના કારોબાર સાથે વારંવાર સખત ટીકાઓ થઇ છે, હિંદી સરકારના વેપારી ખાતાના સલાસદે પણ તેની આટકણી કઢાડી છે; અને ઉચ્ચ અર્થ, નાલાયકાત, કાચરસવત અને પક્ષપાત વખતો વખત જાહેર રીતે વખોડી કઢાડવામાં આવ્યો છે. પણ તેની જરાએ અસર થઇ નથી. ચોતાના થશે સાફ કરવાની અપીલોની મિલ માલિકા અને મિલ એજન્ટો ઉપર જરાએ અસર થઇ નથી અને તેઓની આ દીકામાંની નાણુરી કે અશક્તિ ખતાવી આપે છે કે આ બદીઓ મક્કમપણે જડ થાલી બેઠી છે. પણ એ કાગી-દારો તેઓને ચોતાના નાણાં સાથે મમે તેવાં ચોડાં કઢાડવા જેવાને રાજી હોય તો પછી આવી હલકી આપતો જાહેરમાં લાવવાની આપણને જરાએ જરૂર નથી. તેથી આ મકરણમાં અમે રકત હિંદ અને જાપાનમાંની મિલિના કામકાજની પદ્ધતિઓની સરખામણી કરશું.

હિંદી મિલિમાંના વહીવટની મુખ્ય ખામી એ છે કે તેના કારોબારીઓને જોઈથી વધુ લાભકારક રીતે ખરીદી કેમ કરવી અને માલ કેમ વેચવો તેનું જ્ઞાન હોવું નથી. અને આ ખામીથીજ જાપાનને હિંદ કરતા વધુ લાભ મળે છે. જાપાન એવી સ્થિતિમાં છે કે તે ચોતાની મિલિ માટે જોઈવું કે અચેરીકા, ચીન કે હિંદથી પણ સહેલાઈથી ખરીદી શકે છે. જાપાનીસ મિલિનું કે ખાતું તેના મિલ ખાતાથી તદન વેગળું હોય છે અને તે આ ત્રણે બજારોમાં થતી વધપટ ઉપર ખારીક નજર રાખી જોઈથી અનુકુલ તક ચોતાને માટે જોઈવું કે જોઈથી સરતા બજારમાં ખરીદવાની તક જોઈથી રહે છે. વળી નાણાં પગાર કરવાની જોડવણી પણ બારે ચમકક કરી કરવામાં આવે છે અને કામો માલ ખરીદવાની જાપાનીસ મિલિની અસાધારણ સંપદનાથી કામો માલ બની શકે તેટલી ચોક્કસ કામતે ખરી

હવા માટે જરૂર છે જરૂરેતમાં પાછીપાની કરવામાં આવતી નથી. વખતે વખતે મોટી મિથિ ભેગી થઈને ખુબી રીતે જલદેર કરે છે કે અમો ચાકસ હદ કરતાં વધારે દરે ૨ ખરીદીશું નહીં. તરતજ રૂનાં વેપારમાં ક્રિતસંખંધ ધરાવનારાઓ આવી માંગણીને પુરી વળવાના માગે શોધી કઢાવવાની કોશિશો કરવા લાગે છે. પરિણામ એ આવે છે કે ૨ બજારમાં વાવડાના પથ્થા કામકાજ થાય છે કે જેમાં કાચ સટાનો અને ન્યુથોર્કના ફ્યુચરનો પુરતો લાભ લેવામાં આવે છે અને બજારમાંથી મિથિ પોતે મુકરર કરી રાખેલી મારજનની અંદરજ પોતાને જોડતો માલ ખરીદી શકે છે. આના પરિણામે ધણીવાર એમ બને છે કે ૨ ઉચાંચના સમયમાં પથ્થુ રૂની જે કીમત હોય છે તેના કરતાં પથ્થુ ઓછી કીમતે બજારના શિલવાળાઓ ૨ ભેળવી શકે છે. આ વાત જેટલી વિચિત્ર લાગે છે તેટલીજ તે સત્ય પથ્થુ છે. પથ્થુ આવે જુલો જનું જોડતું નથી કે આ બાબતમાં યુરોપીયન ક્રિડાઓગીક દેશોની રિથતી પથ્થુ બજારને બેનીજ છે.

બજારની મિથિની કામ કરવાની પદ્ધતિની બીજી એક ખુબી માલના વેચાણ માટેની તેઓની અત્યંત ખીલવેલી અને કાચકાચક સંબંધના છે. કાચા માલ ખરીદીને ૨ ખાતું તે માલ શિલ ખાતાને બજાર લાવે વેચે છે અને સુતર તથા કાપડપરનો શિલ ખાતાનો નફો ૨ ખાતાના નામે જાહેર કરવામાં આવે છે. જેથી કાચમાના રૂના બજારની કીમતમાં ઘટાડો કરી સકાય છે. આવી રીતે કાચમાના રૂના બજારની કીમત સુતર અને કાપડપરના નફાથી અંધારેતી કરવામાં આવે છે અને કાચા માલના બજારમાં પ્રતિકુલ વલણ દેખાય તોપથ્થુ તેનાથી ૨ ખાતામાં મડખડ થતી નથી અને ૨ ખાતું તેમજ સુતર અને કાપડ ખાતું કાચે મળીને સહકારથી કામ કરી શકે છે. મિથિનું આ તો મુકરર કરેલું પારથ્થુ હોય છે કે માલ માટેની માંગણી નરમ હોય અને માલનો બજાર ભેગો થવા લાગે ત્યારે ભવિષ્યમાં વધુ કારા ભાવ ઉપજવાની આશાથી માલ પકડી રાખવા નહીં પથ્થુ બજારની વલણને અનુસરીને ઉંચા ભાવના રૂમાંથી બનાવેલો માલ પથ્થુ આણુ ભાવના પારથ્થુ અથવા સુતર કાપડ બજારની નરમ વલણને અનુસરીને પથ્થુ જેમ બને તેમ માલ કઢાડી નાખવો. આવી રીતે કામ લેવાથી મિથિમાં માલનો બજાર ભેગો થવાનો ભય રહે તો નથી તેમજ તેને અંગે નાણાં રાજી રાખવા પડતાં નથી જેથી તે પછીની પહેલી તકે બજારનો પુરતો લાભ લેવાનું મિથિ માટે બની શકે છે.

વળી જેમ રૂના વેપારીઓ મિથિને સરતા દરે ૨ ખરીદવામાં કીમતી મદદ આપે છે તેમ કાપડ સુતર ચઢાવનારા વેપારીઓ પથ્થુ મિથિમાં બનતા માલના વેચાણ કરવામાં મિથિને સંમીન મદદ આપે છે. અત્રે જણવાએજ ઘટ પડે છે કે બજારની મિથિ કિંદમાં એક સરતે દરે માલનો વંજવર બજારી શોધે છે એવી જે માન્યતા હોષ હોષ વખતે ફલાવેલી નજરે પડે છે તે માટે ખરી રીતે કોતાં બજારની મિથિ નહીં પથ્થુ માલની નિશીક કરનારી પેડીઓજ જવાબદાર હોય છે. આવી ગેરસમજ તદ્દન કુદરતી છે પથ્થુ બજારની માલ ચઢાવનારાઓની કામગીરી પકતી વિષે જોવાએજ થતાં તે સહેલાઈથી દુર થઈ શકે છે. ધણીખરી બજારની મિથિ એવી જાતનો એકસરખો માલ બનાવે છે કે જે ચીન અને જાપાન સી ટાપુઓ, કિંદ અને આફ્રીકા જેવા મોટા બજારમાં સરખી રીતે વેચાય છે. આથી માલનો નિશીક કરાવવાનું બહુજ સહેલું બને છે એટલુંજ નહીં પથ્થુ માલ નિશીક કરનારા વેપારીઓને કાંઈ મુશ્કેલી સહાઓ કરવા માટે મોટી તકો મળે છે. આજેવાન સિપરો સાધારણ પથ્થુ પોતાને

શિક્ષાએ શિલ્પી પાસેથી માલ ચારમાર કે ૭૭ માસ અગાઉ ખરીદ કરે છે અને ધીમે ધીમે સારામાં સારા ભગ્નરમાં દરેક અનુકુલ તક વેચાણ કરે છે. આમાં કેટલુંક જોખમ તો બિડનું પડે છે પણ તેની સાથેજ કાચા રૂ માટે “હેન્ડ’ગ” કરવાથી થતું દરજ્જા જોખમ ઓછું થાય છે. આવા “હેન્ડ’ગ” માટે ન્યુયોર્કના ફ્યુચર અને બફરના સદાનો પુરતો લાભ લેવામાં આવે છે. ધણી વાર શિપરોએ શિલ્પી પાસેથી કરેલી ખરીદી નિષ્ફળ નિવડે છે. દુકાળ, રાજદ્વારી ગડબડ, દેશભાની ઉથલપાથલ, (જેમ વારંવાર ચીનમાં બને છે) કાચા માલના ભગ્નરની નરમ વલણ અને તેવાજ બીજા અનેક કારણોથી માલ માટેની મરજીથી વડી મુશ્કેલી થતી નથી. આવા સંજોગોમાં શિપરો હિસ્મત અને બારે ઝડપથી કામ લઈને તકનો પ્રશ્ન લાભ લઈને માલ વેચી નાખે છે. ભગ્નર સુધરવાની આશાથી માલ રાખી મુકવાને અને તેમ કરીને વધુ જોખમ બિડવાને બદલે તેઓ તરતજ પોતાનો ઉંચા આવનો માલ પછી કીમતની જરાએ દરકાર કર્યા વગર અને દુન્યાના મુખ્ય ભગ્નરોમાં મંદીની વલણ શરૂ થતા પહેલાંજ ભગ્નરમાં જે ભાવ ઉપજે તે ભાવમાં કાઢી નાખે છે. સૌ કોઈ જાણે છે તેમ ભગ્નર ગમડવા મળે છે ત્યારે ઓછા ભાવે પણ માલ ખરીદવાને માફકોને સમજાવવાનું બારે મુશ્કેલ હોય છે. જાપાનીસ પંધાદારીઓ સારી રીતે જાણે છે કે “વહેણે તે પહેણે” અને તેથી દરેક કટોકટીના પ્રસંગે તેઓ બારે હિસ્મત અને ત્વરાથી કામ કરે છે કે જેમ કરવા ઉપરજ ફતેહનો બધા આધાર રહેલો હોય છે. આવા પ્રસંગોએ (શિલ્પી નહીં પણ માલની નિકાસ કરનારાઓ તરફથી) ભાવમાં એકદમ ધટાડો કરવામાં આવે છે અને ત્યારે આપણા મિલ માલિકો પોકાર કરવા લાગે છે કે જાપાન બેઠક સરતા ભાવે પોતાનો માલ મોકલીને અમારા મિલ ઉદ્યોગનો નાશ કરે છે. આવા તદ્દન ઝેરવ્યાજબી અભિપ્રાયના કારણે મંબીર અચાન અને બારે નાલાયકતજ ગણી શકાય છે. જાપાનીસ શીપરોના કામ-કાજની પદ્ધતીની જે મુખ્ય ખુબી તે “હેન્ડ’ગ” ની રીતીથીજ ભાવમાં આવો બેઠક ધટાડો કરવાનું શક્ય હોય છે પણ આ રીતીની આપણા મિલ માલિકોને ખબરથી હોતી નથી ત્યારે તેનો ઉપયોગ કરવાની વાતો ક્યાં કરવી? તેથી મુખ્ય મુદ્દો એ છે કે કોઈ કોઈ વખતે જાપાનીસ માલ બેઠક સરતા દરે વેચવામાં આવે છે તોપણ તેવા ભાવ મિલિના હોતા નથી પણ વેપારીઓના હોય છે. એટલે બેઠક સરતા દરે માલ વેચવાના જાપાનીસ શિલ્પી સાથેના આલેપ તદ્દન વજ્રવંશ વચરના છે અને તેથી તે જરાએ ટકી શકે નહીં.

હવે આપણી દેશી શિલ્પી ખરીદી અને વેચાણ કેવી રીતે કરે છે તે આપણે તપાસીશું. કેટલાક મિલ એજન્ટો જે રૂઢીઓ અપત્તાર કરે છે તેની વિગતોમાં ઉતરવાની અમારી જરાએ ખાઉક નથી, તે તો સૌ કોઈ જાણે છે. તે વિશે અમે તો મુશાંજ રહેવાનું પસંદ કરીએ છીએ; તોએ જ્યાં અપ્રમાણિકપણનો સવાલ હોતો નથી ત્યાં પણ બેદરકારી, અચાનતા અને નાલાયકતનો પુરતો પુરાવો મળે છે અને તેથી હિંદી શિલ્પીના ઉકે બારણે રૂ હોવા છતાં ધણીવાર તેઓની રૂની સરેરાસ ખરીદીની કીમત જાપાનીસ શિલ્પીની સરેરાસ ખરીદીની કીમત કરતાં વધારે હોવાના દીલગીરીભર્યા બનાવો બનતા નજરે પડે છે. વળી શિલ્પીના કામકાજ માટે નાણાં પૂરા પાડવાની બધી જવાબદારી એકલા મેનેજર એજન્ટો પરજ હોવાથી, ધણીવાર એમ પણ બને છે કે નાણાં બીડના સમયે એજન્ટો અનુકૂળ રૂની ખરીદી કરી શકતા નથી અને તેથી અગાઉથી હાથમાં લીધેલા સુતર કે કાપડના ઓરડાને માલ પ્રશ્ન પાડવા માટે તેઓને પાછલથી ગમે તેવા પ્રતીકુળ ભાવે પણ રૂ ખરીદવાની ફરજ પડે છે. માલ વેચવાની પદ્ધતીમાં પણ આવીજ ખામીઓ નજરે પડે છે.

પ્રથમ તો માલની પડતર કીમત ઉપર જુદા જુદા દલાલો વહેરે તો યોગે પડે છે કે જેમ જપાનમાં જનતું નથી. મેનેજમં એજન્ટને તો સેલીંગ-એજન્ટ ઉપરજી બધી આપાર રાખવો પડે છે અને સેલીંગ એજન્ટ ભાગીદારોના બેંચે સુતર તથા કાપડ બજારોમાં પોતાના દોરતો અને સમાજોને ખડાવે છે. પણ આ તો ફક્ત વિગતો છે. હિંદી મિથિલા વહીવટમાંની મુખ્ય ખામી બજારની વલણ પિછાણીને તેને અનુસરવાની નાલાયકતા હોય છે. તેના પરિણામે માલના વેચાણ કાગ્યેજ સૌથી અનુકૂળ તકે કરવામાં આવે છે. માલની માંચણી અને કાચા માલની કીમતનો જરાએ ખ્યાલ કર્યા વગર માલનો જથ્થો બેંચો કરીને જોડાઈને તો વીંચો અને વ્યાજનો યોગે વધારતા જવાનો બનાવ હિંદી મિથિલામાં તો સાધારણ થઈ પડ્યો છે. પરિણામ એ આવે છે કે થાપણ બધી રોકાઈ જાય છે અને નાણાં બીડનો ભય ઉભો રહે છે. આવા પ્રસંગે જુમજુમ પાડવામાં આવે છે કે જિલ ઉદયેગ સત્તાનાશની અધીપર છે, ખોટા ખોટા હરીફાની વાતો ઉપજવી કઢાડવામાં આવે છે અને રક્ષણ મેળવવાનાં પાકારોથી દેશને મળવી મુકવામાં આવે છે. પોતાની હાથેજ ઉભો કરેલો આ મકરાટ બજારમાં ફેલાય છે અને મંદીની વલણ વધુ સજ્જડ બને છે. આખરે પરિણામ એ આવે છે કે નાણાં બીડના દબાણથી અને મકરાટની અસરથી મિથિલા બેંચો કરી રાખેલો મંગલર જથ્થો ભારે ખોટ ખમીને વેચી નાખવો પડે છે. આવા રીતે પોતાની ખામીઓ દાંડી દેવા માટે ભાગીદારો સમક્ષ ખોટા વઢવાના રજુ કરવા સારું, પરદેશી હરિકાઈનોજ બધો વાંક કઢાડવામાં આવે છે.

નિષ્કૃષ્ટ—પ્રથમતો આપણા મિલમાલિકો અને મિલ એજન્ટોએ પોતાના ધરમાંજ સાફસફ કરવી જોઈએ અને જુદી જુદી દીશાએ જે બદીઓથી તેઓની હાલ નાચેલી થાય છે તે દૂર કરવી જોઈએ. બીજું એ કે, મેનેજમં એજન્ટોની આખાં પદ્ધતીની ખારીક તપાસ ચલાવી તેની જગ્યાએ વધુ કરકસરવાળી અને વધુ સંતોષકારક પદ્ધતી દાખલ કરવી જોઈએ. ત્રીજું એ કે, મિથિલા કામકાજ માટે પુરતા નાણાં પુરાં પાડવાની સંમીન પાયાપર મજબુત જોડવણો થવી જોઈએ. ચોથી બાબત એ કે નવા બજારો શોધી કઢાડવાં તથા જુનાં બજારો ટકાવી રાખવા તેમજ જપાનીસ મિલવાળાઓ હુમલો કરે છે તેમ દુ-યાના મુખ્ય મુખ્ય ઔદ્યોગિક મથકોએ નિયમિત રીતે એક્સપોર્ટને જોડેલી ત્યાંની પરિસ્થિતિના પ્રત્યક્ષ અભ્યાસ કરવાની સંપટિત જોડવણ થવી જોઈએ. અને આખરે માલના વેચાણ અને ખરીદીના કામો જાતી અનુભવ ધરાવનાર, હેક નીચલા દરજ્જાથી આગળ વધેલા જાણકાર માણસોનેજ અને નહીં કે કુટુંબમાંના કે સમાવહાલાઓમાંના માણસોને અથવા એકાદ તદન જીન અનુભવી બેરીસ્ટર રેસના શોફીન અથવા કસબમાં જોગબાણ થયેલાઓને સોંપવા જોઈએ.

આવા ઉપાયો એ અમલમાં મુકવામાં આવશે તો હિંદના મિલઉદ્યોગને ૭૫ વર્ષની હરેલી પછી પણ રક્ષણ માટે પોકારો કરવાની હીજીપરતીભરી હાલતમાં સખડતું પડશે નહીં.

આ બાબતના સંબંધમાં હિંદ અને જપાનના મિલઉદ્યોગની ખરી પરિસ્થિતિ તપાસી રીપોર્ટ કરવા સારું એ હિંદી સરકાર એક કમીશન નેમશે તો તે જપાનને ઇ-સાફ આપશે એટલુંજ નહીં પણ હિંદના મિલઉદ્યોગના સાચા લાભોની પણ સારી સેવાં બજાવશે. એકલ તે માટે કમીશનને જપાન જઈ પુરાવો બેંચો કરવો પડશે પણ જપાનની

શાકી સરકાર આવા કમીશનને જરૂર આવકાર આપશે. આ પ્રમાણે જો તરત બની શકે તેમ ન હોય તો મુખ્યમંત્રી ચિલમાલિકાની મંડળીનું એક ડેપુટીએન બપાન ચોકલી શકે છે, કારણ તેને હરખભથ્થો આવકાર આપવા બપાન કોટન રિપનસ એસોસિએશન હમિશ રાજ છે. ત્યાંની પશ્ચિમીના અંગત અબલાસથી અને આ બન્ને સંસ્થાઓ વચ્ચે ખુદશા દીલથી ચર્ચા થવાથી ચેરસમજ દૂર થવામાં ધણી મદદ થશે કે જે ચેરસમજ વખતસાર નામુદ કરવામાં નહીં આવે તો તેના મંજીર પશ્ચિમામ નિવડી તે વડે બન્ને દેશોને બારે હુકમાન પહોંચવાનો કામ રહે છે. આપણે આશા રાખીશું કે સારી સમજ અને હકાપણની દૃઢ થશે અને ઈંડા બપાનીસ કન્વેન્શન રદ કરવાની મુખાબલરી વાતો પડતી મુકવામાં આવશે.

પરિશિષ્ટ “એ.”

ચેસસ તાતા સન્સ, લીમીટેડવાળા મીં બી. જે. પાઠશાહે તૈયાર કરેલું
સરખામણી કરનારું રેટબેન્ડ.

સને ૧૯૨૪-૨૫ માં કિંદમાં કુલ ૫૫૦ લાખ રતલ પરદેશી સુતર આયાત થયું હતું જ્યારે દેશી મિલોમાં ૭૧૬૦ લાખ રતલ સુતર કાંતવામાં આવ્યું હતું, જેમાંથી ૩૬૦ લાખ રતલ સુતર નિકાસ કરવામાં આવ્યું હતું; એટલે દેશમાં કાપડ વણવામાં કુલ ૭૩૮૦ લાખ રતલ સુતર વપરાયું હતું. રતલના ચાર વાર અને ૭ રતલ સુતરના ૮ રતલ કાપડના કિસામે, આ સુતરમાંથી ૩૩૭૪૦ લાખવાર કાપડ વણવામાં આવ્યું હતું. તેમાંથી ૧૬૭૦૦ લાખવાર કાપડ મિલોમાં અને ૧૪૦૦૦ લાખ વાર કાપડ હાથ સાળોપર તૈયાર કરવામાં કરવામાં આવ્યું હતું. કિંદમાં કુલ ૧૭૭૦૦ લાખ વાર અથવા પંદર વધે પહોંચાના આકાના ૬૦ ટકા જેટલુંજ અને હાલ કિંદી મિલોમાં તૈયાર થતા કાપડના પર ટકા જેટલુંજ કાપડ કિંદમાં પરદેશીથી આયાત થયું હતું, વળી ૧૮૦૦ લાખવાર કાપડ નિકાસ થયું હતું જેથી આ દેશમાં કુલ ૪૬૬૪૦ લાખવાર કાપડ વપરાયું હતું જે સંખ્યા પંદર વધેની સંખ્યા કરતા ૨૫ ટકા જેટલી વધારે છે.

કિંદી મિલોમાં કંતાવલા ૭૧૬૦ લાખ રતલ સુતરમાંથી ફક્ત ૨૫૦ લાખ રતલ અથવા ફક્ત ૩૩ ટકા જેટલુંજ સુતર ૩૦ કરતા વધે નંબરનું હતું. આ દેશમાં આયાત થયેલા ૫૫૦ લાખ રતલ પરદેશી સુતરમાંથી ૪૭૦ લાખ રતલ એટલે ૮૫ ટકા જેટલું ૩૦ નંબર કરતાં વધારે મીલું હતું અને ફક્ત ૮૦ લાખ રતલ ૩૦ નંબરની અંદરનું હતું. એટલે ૩૦ નંબરની અંદરનું આયાત થયેલું સુતર કિંદમાં કુલ વપરાયલા સુતરના ફક્ત એક ટકા જેટલું હતું. આ પ્રમાણે ૩૦ નંબર ઉપરના કુલ (૪૭૦ + ૨૫૦) ૭૨૦ લાખ રતલ સુતરમાંથી ૩૨૬૦ લાખ વાર કાપડ વણવામાં આવ્યું હતું જ્યારે બધા સુતરમાંથી કિંદમાં બનાવેલા કાપડનો અંશ

૩૦૦૦૦ લાખ વાર કરતા સરેજ વધારે હતો. પરદેશથી આયાત થયેલી ૩૦ નાનકડી અંદરના સુતરના ભાગ કાપડોના જ્યો ૧૮૦૦ લાખ વાર કરતા (જિંદી બનાવટના પાંચ ટકા) એટલા છે અને તેના બદલામાં આસરે ૧૮૦૦૦ લાખ વાડ જિંદી બનાવટનું કાપડ નિકાલ થયું હતું. જિંદમાં બનેલા કુલ માલના ફક્ત ૧૦ ટકા જેટલોજ માલ બારીક સુતરનો છે અને તેને પરદેશથી આયાત થયેલા ૧૬૦૦૦ લાખ વાર (જિંદી બનાવટના પાંચ મળ્યા) બારીક સુતરના કાપડ સાથે હરિદ્રાઈમાં ઉતરવું પડે છે. પણ ૨૫ વર્ષ પહેલાં જિંદી મિથિ બારીક કાપડ અને બારીક સુતરને ટુચકાડરી કઠાડતી હતી, કારણ ભાગ માલની બનાવટથી વધારે નફો રહેતો હતો.

ત્યારે હવે પરદેશીઓ જિંદના બજારોમાં દખલ કરે છે કે જિંદીઓ પરદેશીઓના બજારોમાં ખુસે છે? પંદર વર્ષ પહેલાં આ દેશમાં કુલ ૨૮૦૦૦ લાખ વાર પરદેશી કાપડ આયાત થયું હતું તે હવે ફક્ત ૧૭૭૦૦ લાખ વારજ આયાત થયું છે. તે બતાવી આપે છે જિંદીઓજ પરદેશીઓના બજારોમાં દખલ થાય છે.

ઉપલા આંકડાઓપરથી દેખાય છે કે ગયા પંદર વર્ષમાં જિંદમાં કાપડના વપરાશમાં ૨૫ ટકાનો વધારો થયો છે જ્યારે જિંદી મિથિની પેદાશ લગભગ બમણી થઈ છે, અને પરદેશી માલની આયાતમાં ૪૦ ટકા જેટલો ઘટાડો થયો છે. જિંદમાં કુલ ૧૫૫૦ લાખ વાર જાપાનીસ કાપડ આયાત થયું હતું, જે જિંદી બનાવટના કાપડના ફક્ત ૫ ટકા જેટલુંજ થાય છે અને તેમાં વળી જિંદી મિથિ ખાસ કરીને હરિદ્રાઈ કરતી નથી એવીજ એક ભાગના માલનો ઘેરો જ્યો હોય છે, અને તેમાં પણ જિંદી બનાવટના માલનો જ્યો જાપાનીસ માલની આયાત કરતા વધારે હોય છે. જિંદી બજારોમાં હરિદ્રાઈ કરવામાં જાપાનને સંખ્યા-બંધ ખાસ સમવડો મળતી હોવાની વાતો થાય છે પણ કુંચર જોડીને ઉંદર કઠાડવાનો આના જેવો બીજો દાખલો કાઝીજ મળી શકશે. ત્યારે આજે ખાસ સમવડો અને લાભોની વાતો થાય છે તે દેખાય છે તેટલી સાચી છે કે? દેશી સાથોપર કાપડ વધુવા માટે બારીક સુતર સસ્તા હરે પુર પાડવામાં જાપાન શું આ દેશની યેર સેવા બજાવે છે? ત્યારે દેશી મિલવાળાઓની નાલાયકતાના સમયે આવી સેવા બજાવનાર પરદેશીઓને ઠંડાવાના છે કે?

પરિશિષ્ટ “બી.”

જાપાનીસ હરિદ્રાઈના અતિશયોક્તી લખાં વર્ણનના જાનંધમાં નામદાર ગવરનર સમુદ્ર ગયેલા કામદારોના કેપ્ટનેસને રજુ કરેલા રેટરેન્ડ માંનો ઉતારો.

જાપાનવામાં આમે છે કે જાપાનીસ હરિદ્રાઈથી જિંદના મિલઉદયેન ઉપર માઠી અસર થઈ છે, જ્યાં કણુલ કરીએ છીએ કે તેમાં મેડકિ વર્ષોમાં આ દેશમાં જાપાનીસ કાપડ અને સુતરની નિકાલ થઈ છે. પણ આપણા મિલઉદયેનની હસ્તી જે પણ ધારતીમાં

નાંખવા જેટલી હદે જાપાનીસ કરિશાઇ બાજુ કર ચક્ર છે એમ માનવાને અમો ના પાડીએ છીએ. મુખ્યત્વે શિક્ષામોક્ષ સુતરના વેપારમાં જાપાનીસ કરિશાઇનો જે મોટો ભાગ ભતાવે છે તે તેટલો મંબીર નથી કારણુ અને ૧૯૨૩-૨૪ માં આ દેશમાં આયાત થયેલા ૩૦ નંબરની આંદરના સુતરનો કુલ ભથ્થો ૮૩૨૩૦૦૦ રતલ જેટલોજ હતો જ્યારે દેશમાં તેથીજ ભતનું સુતર તે વર્ષે ૫૮૫૧૮૭૦૦૦ રતલ જેટલું કાંતવામાં આવ્યું હતું. એટલે દેશમાંની બનાવટ સાથે જાપાનીસ આયાતનું પ્રમાણુ ફક્ત દોઢ ટકા જેટલુંજ આવે છે.

૩૦ નંબર કરતાં ખારીક જાપાનીસ સુતરની આયાતનો વિચાર કરવાની જરૂર જોતી નથી કારણુ તેવા માત્રમાં ખરી કરિશાઇ જાપાન અને હિંદ વચ્ચે નહીં પણ જાપાન અને હોલેન્ડાવર વચ્ચેજ છે. કાપડના સંબંધમાં પણ જાપાનીસ માલની આયાત કુલ આયાતના ફક્ત ૮.૨ ટકા જેટલી અને દેશી બનાવટના ફક્ત પાંચ ટકા જેટલીજ છે. અત્રે જણાવવાનું બાબતી થશે કે હિંદમાં આયાત થતા જાપાનીસ કાપડમાં ફક્ત એકજ ભતના કાપડના જથ્થામાં વધારો થાય છે કે જે ભતના કાપડમાં હિંદીમણિ વિશેષ કરિશાઇ કરતી નથી. વળી આ દેશમાં અનેલાં માલમાં કુલ આયાત થયેલા માલ જીમેરીને તેમાંથી નિકાસ થયેલા માલ બાદ કરીએ તો દેશના વપરાશ માટે રહેલા (અને ૧૯૨૩-૨૪ માં ૨૬૫૬૭૦ બાઉ વાર) કાપડમાંથી જાપાનીસ આયાત માલ ફક્ત ૪.૨ ટકા જેટલોજ હતો.

આવા સંજોગોમાં જાપાનીસ કાપડ સુતરની આવા નજવા પ્રમાણુમાંની આવા નથી દેશી કાપડના ભાવપર જેટલી બધી અસર થક છે કે ૪.૨ ટકા જેટલો આયાત થયેલા જાપાનીસ માલનો ઉપાડ થવા પછી પણ દેશી માલ માટે માંગણી ઊભી નથી એમ માનવાનું બારે યુક્તેલી ભયું છે. અમો કણુસ કરીએ છીએ કે આવી સ્થિતિનો અમો ખ્યાલ વઢીક કરી શકતા નથી ત્યારે તે પ્રત્યે દીલસોજીની વાતજ ક્યાં રહી ?

પરિશિષ્ટ “સી.”

“સરકારી નાણાંની મદદ અને તુરમાં બાઉન્ડી.”

જાપાન કોટન રિપનર્સ એસોસીએશનના એજન્ટ મી. ડી. તામા માફીએ જાપાનમાં શિક્ષા ઉપયોગના રક્ષણ અને રીમેટના સંજોગો વિષે બોલાસા કરનારો નીમણો પત્ર જાપાની ઉપર મોકલ્યો હતો.

“દેશનાં બાંની સરકારની સરેશક રાજ્યનિતિની વાતો કરે છે અને હિંદી તથા ખીડીકા માશિકા અને જાપાનીમાં વારંવાર કહેવામાં આવે છે કે જે સરકારની સંબંધિત સરેશક રાજ્યનિતિથી જાપાનીસ માલ નવનવાં બનાવે અને કરી શકે છે. પણ,

શિલ ઉપયોગને લાગેલગણે છે ત્યાંસુધી, તેની પ્રગતિ ફક્ત ખાનગી સાહસ અને જપાનના રિપનરોના સહકારથી કરવામાં આવતા પ્રયત્નોનેજ આધારી છે અને તેની હાલની ખીલ વણીમાં સરકાર તરફના રક્ષણોના જરા સંબંધ નથી. આ બાબતસર ધણી ગેરસમજ હોવાનું દીક્ષગીરી સાથે જણાવું હોવાથી, તે વિષે ટૂંકમાં ખુલાસો કરવાનું અમે વ્યાજબી ધારીએ છીએ.

જપાનીસ સરકારે નાખેલી જગતના સંબંધમાં ખ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે હાલ જપાનમાં આયાત થતા વીસ નંબરની અંદરના સુતરપર દરેક સૌ કીન ટીઝ ૫-૮૦ યેનની જગત છે. (માલની કીમતના ૫ ટકા છે.) અને ૨૦ કરતા વધારે નંબરના સુતરપર ૫જુ લગભગ તેટલીજ જગત છે. કાપડપરની આયાત જગત ૫જુ સામાન્યપણે જોતાં લગભગ તેટલીજ થાય છે. આવી રીતે જણાશે કે જપાનમાં નાખવામાં આવતી હાલની આયાત જગત પરદેશોમાં નાખતી આયાત જગત સાથે સરખાવતા તેટલી વધારે નથી.

જપાન કોટન રિપનરું એસોસિએશન, જે ૧૯૨૫ર મદદ અને રક્ષણથી શિલ ઉપયોગને ખીલવવા સાફ સને ૧૮૮૨ માં શિલ માલિકા અને રૂના વેપારીઓએ સ્થાપેલી ખાનગી સંસ્થા છે. શિલ ઉપયોગની કાપડસાધકના અને નાણા વિષયક દરબજે વધારવા સાફ આ સંસ્થાના બંધારણમાં વખતો વખત ફેરફાર કરવામાં આવ્યા હતાં. આ સંસ્થાને કોઈ ૫જુ પ્રકારે સરકાર સાથે સંબંધ નથી તેમજ સરકાર તરફથી રક્ષણ ૫જુ મળ્યું નથી.

જપાનીસ સુતરની મેથોને સરકાર તરફથી બાઉન્ડરી મળે છે એવી વાત સત્યથી તદન વેગળી છે. કેટલાક વખત પર એસોસિએશને ચોક્કસ જાતના સુતર અને કાપડની આયાત પર અલાવન્સ આપ્યું હતું. ૫જુ સંરક્ષક પદ્ધતિ વાળા દેશની સરકાર પોતાના દેશમાં ખનતા માલની નિકાસને ઉત્તેજન આપવા માટે કોઈ કોઈ વાર ને બાઉન્ડરી આપે છે તેનાથી આ તદન જુદાજ પ્રકારનું હતું. આ અલાવન્સ તો રિપનરોએ ૧૯૨૫ર મદદ માટે કરેલી ગોઠવણ કરતા વધારે કાંઈપણું હતું નહીં. ઔદ્યોગિક મંદીના સમયે ઉભી થતી મુશ્કેલીઓમાંથી પસાર થવા માટે રિપનરો પોતાનાજ ફંડમાંથી આ મદદ આપતા હતાં. આવી મદદ ફક્ત કામ ચલાઉ આપતી હોઈ શિલ ઉદ્યોગની હતી ટકાવી રાખવા માટે ખાસ જરૂર હોય ત્યાં સુધી આપવામાં આવતી અને તે પછી કેટલાક વર્ષો થયાં બંધ કરવામાં આવી છે. ખરું છે કે પરદેશ ખાતે નિકાસ થતા જપાનીસ કાપડ માટે સને ૧૮૯૮ માં બાઉન્ડરી માટે એસોસિએશને સરકાર પાસે મંજૂર કરી હતી; ૫જુ તે સ્વીકારવાની સરકારે ચોખ્ખી ના પાડી હતી. તે વખતે મામલો એવો હતો કે આગલા વર્ષે શેંષાદીમાં આવી પડેલા નાણાનાં કાઉન્સીસના પરિણામે ધંધા ધાંપો તદન યેસી થયો હતો જેથી કરીને જપાનીસ સુતર માટે લેવાઈ લગભગ હતીજ નહીં. બીજા હાથપર તેજ વખતે જપાન હાઈકમાંથી ફેટલ મેળવી પસાર થવાથી દેશના જુદા જુદા ઉદ્યોગોને અને ખાસ કરીને શિલ ઉદ્યોગને ઉત્તેજન મળ્યું હતું. તેથી કાઉન્સીસ આવી હાગતાં સુધરેલી હતી અને વધારેલી શિલમાં થયેલા માલને બચ્ચો એવો થઈ તે માટે મંજૂર નહીં હોવાથી શિલવાળાઓ ભારે મુશ્કેલીમાં આવી પડ્યાં હતાં. તે પરથી શિલવાળાઓએ મસજદત ચલાવી નિકાસ વેપારને ઉત્તેજન આપવા સાફ અલાવન્સ આપવાનાં સલાહની ચર્ચા ચલાવી હતી; ૫જુ તેઓ કાંઈપણ ચોક્કસ સમજુતી

પર આવી સહાય નહોતાં, તેથી ઉદ્ધવા કિપાય તરીકે એસોસિએશન સરકાર પાસે બાઉન્ડરી માટે ચાંપણી કરી પશુ સરકારે તે આપવાની ના પાડી હતી.

સને ૧૯૦૨ ના વસંત રત્નમાં ચાંદીના બાવ ગચડી જવા લાગ્યા અને તેથી ચીનના કુટીઆમણુનો દરો એટલો બધો વધ્યો કે ચીન સાથેનો વેપાર લગભગ તદ્દન અટકી જ પડ્યો. તેના પરિણામે પશુ જાપાનની મિલો માટે બારે મુશ્કેલ મામલો ઉભો થયો હતો. તેથી મિલોએ કામના કલાક બટાવવા સાથે નીકાસ થતા માલ પર અલાવ-સ આપવાનો ફાવ કરવા એસોસિએશનના સભાસદોને સમજાવ્યાં હતાં તે વખતના કટોકટીના મામલામાંથી સહીસલામત પસાર થવા માટે તેવા પગલાંની ખાસ જરૂર હતી. આ પ્રમાણે સને ૧૯૦૨ ના જાન્યુઆરી અને એપ્રિલનાર એક દિવસ એ માસમાં વીસ નંબરની અંદરના સુતરની ગાંસડી દીઠ ૩ ચેન જેમ્સ અને ચોક્કસ જાતના કાપડના ૩૦૦ રતલ દીઠ ૧.૧૦ ચેન દીઠ અલાવ-સ આપવામાં આવતું હતું. જિંદગી જાપાનમાં આવત થતા રૂના તુરમાંથી મળતા રીબેટની રકમમાંથી આ અલાવ-સ માટેના નાણાંની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી. આવા રીબેટ જિંદગી દરે પાછી વિચાર કરીશું.

તે પછીથી સને ૧૯૦૮ માં રસો-જાપાનીસ લગાઈનાં અંત પછી આવેલી તેજની પ્રતિક્રિયા તરીકે વેપાર ઉદ્યોગમાં મંદી આવી હતી. તે પ્રસંગે ૧૯૦૮ ના માર્ચથી ડીસેમ્બર માસ સુધી ચીન તરફ થતી કાપડની નિકાસ ઉપર કુપનનાં રૂપમાં અલાવ-સ આપવામાં આવ્યું હતું અને ૧૯૦૮ ના ચે માસથી બીજા દેશો માટે થતી નિકાસના માલપર ગાંસડી દીઠ ૦.૭૫ ચેન જેમ્સ અલાવ-સ આપવામાં આવ્યું હતું. વળી ફરીથી ૧૯૦૬ ના જાન્યુઆરી માસથી ૧૯૧૨ ના માર્ચ માસ સુધી વીસ નંબરની અંદરના સુતરની ગાંસડી દીઠ ૩૦૬ ચેન જેમ્સ અલાવ-સ આપવામાં આવ્યું હતું. બીજા નંબરના સુતરપર જરૂર પ્રમાણે બેથી પાંચ ચેન સુધી અલાવ-સ આપવામાં આવ્યું હતું. વળી ૨૮ ઇંચ કરતાં વધારે પહેળા પનાના કાપડની ગાંસડી દીઠ એક ચેન જેમ્સ અને સાંકડા પનાના કાપડપર ૦.૭૫ ચેન જેમ્સ અલાવ-સ સને ૧૯૧૯ ના એપ્રિલનાર માસથી આપવામાં આવતું હતું. આવી રીતે અલાવ-સનો હતિહાસ ઉદ્યોગ મહાન લગાઈ પહેલાંજ પુરો થયો છે.

ઉપલી કહીએક પરથી જણાશે તેમ અલાવ-સની રૂઢીમાં કોઈ પશુ પ્રકારની બદલાની મદદ કે ઉત્તેજન હતું નહીં; તે તો ફક્ત મુશ્કેલીના વખતમાં મદદ માટે જિલ માલિકોએ કરેલી પરસ્પર મદદની યોજવણ હતી. અલાવ-સ રૂઢીમાં બધા જિલ માલિકોને હાજો આપવો પડે છે અને કેટલીક મિલોમાં થોડે ભાગે ફક્ત જાપાનની અંદરના વપરાસ માટેના જ માલ ખનતો હોવાથી તેમજ બીજા કેટલીક મિલો નિકાસ માટેના માલ તૈયાર થતા હોવાથી જિલ માલિકોના ભાગે હમેશ તદ્દન એકસરખાં હોતાં નથી. તેથી કુદરતી રીતે અલાવ-સની રૂઢી હમેશ સહેલાઈથી અમલમાં મુકી શકાતી નહોતી અને જ્યારે જ્યારે પશુ અલાવ-સ આપવાના ફાવ થતા હતા ત્યારે ત્યારે તેનું પ્રમાણ માલની કીમતના જે ટકા કરતાં ઓછી વધારે હતી નહીં તેમજ જિલ ઉદ્યોગની હસ્તી ટકાવી રાખવાની ખાસ જરૂર પુરી થતાંજ તે અલાવ-સો પશુ બપ કરવામાં આવતાં હતાં.

જાપાનીસ રૂઢીમયીપ કંપનીઓની મુખ્ય સુધી કોઈવી રીતેમને જે સુબસીડી (નાણાની મદદ) સરકાર તરફથી આપવામાં આવતી હતી તેની સાથે “નેર-બાન્ડ”ની

જાપાનીસ હરિકાઈ" તરીકે બારે સખત ટીકાઓ થવાં છે. તેના સંબંધમાં જાણુવવાનું કે હિંદ અને જાપાન વચ્ચેના વહેવારના સાધનોની સવળતા કરી આપવા માટે અને નદી' કે જાપાનથી નિકાસ થતા કાપડને આડકતરી રીતે રક્ષણ આપવાના ઉદ્દેશી આવી સમસિદ્ધી અને ૧૮૯૬ માં મંજૂર કરવામાં આવી હતી. પણ અને ૧૯૦૬ થી આ સમસિદ્ધી બંધ થઈ છે અને હાલ મુખ્ય તરફ સ્ટીમરો દોડાવતી કોઈપણ સ્ટીમર કંપનીને આવી સમસિદ્ધી મળતી નથી.

મુખ્યથી જાપાન શોકલવામાં આવતા રૂપરના નુરોમાંથી આ એસોસિએશન પોતાના એમ્પરોને જે રીમિટ આપે છે તે તરફ કેટલાકો કંઈની નજરે જીવે તે બનવાએ છે. પણ તેમાં સરકારી મદદ કે રક્ષણ આપવા કાવાલાવા જેવું કંઈ છેજ નહીં, એસોસિએશન શોકા જ્યાંમાં માલ મદાવે છે અને તેથી તેને સ્ટીમર કંપનીઓ પાસેથી રીમિટ મળે છે. કારણ હિંદમાં ખરીદેલા રૂની હિંદમાંથી નિકાસ કરવા સાથે આપના એમ્પરો આ એસોસિએશન મારફતે સ્ટીમર કંપનીઓ સાથે કળાલા કરે છે. તેથી એસોસિએશનને રીમિટની જે રકમ મળે છે તે પોતાના એમ્પરોમાં તેઓએ મદાવેલા રૂના પ્રમાણમાં વહેંચી આપે છે. તેથી તેટલા પ્રમાણમાં જાપાનમાં હિંદી રૂની આવાત સરતી રીતે થાય છે અને તેપરથી હિંદી રૂ માટેની ત્યાં માંગણી વધવાથી હિંદમાં રૂ જીઆડનારોએ તેમજ જાપાનીસ મિલ માલિકોને પણ લાભ થાય છે.

રીમિટની આ રૂની નીચે મુજબ દાખલ કરવામાં આવી હતી. પ્રથમ જાપાનીસ મિલવાળાઓએ મુખ્યથી રૂની આવાત કરવાની કોશિશ કરી ત્યારે જાપાન અને હિંદ વચ્ચેના ટીમરના વહેવારનો એકદમ જીવંત પેની-પુલર એન્ડ એરીએન્ટલ સ્ટીમ નેવીએશન કંપનીના હાથમાં હતો કે જેને બ્રીટીશ સરકાર તરફથી સમસિદ્ધી મળતી હતી. નુરના વધારે પડતા ભાવથી જાપાનમાં મુખ્યના રૂનો ઉપયોગ કરવાને સંભવ યોગ્ય જાણ્યો. તેપરથી વાવકોન્ટ સીજીસાવા અને મરદુમ સર જે. એન. તાતાની કોશિશોના પરિણામે આ એસોસિએશન અને નિપોન મુસેન ફેસા વચ્ચે ૧૮૯૩ માં કરાર થયો હતો. તે કરારની રૂએ તે કંપનીએ મુખ્ય મુધી નવી લાઇન ખોલીને ટનના રૂ. ૧૩ ના દરે (જે આજુ દર કરતા રૂ. ૪ ઓછા હતા.) રૂ. લઈ જવાનું કમ્પલ કર્યું. તેના બદલામાં એસોસિએશનના બધા એમ્પરોએ પોતાના રૂનો જ્યાં તે કંપનીનીજ સ્ટીમરોમાં લઈ જવાની કમ્પલ આપી એટલુંજ નહીં પણ હરિકાઈના પરિણામે નુરના ભાવમાં મટાડો થાય તોપણ દર વર્ષે પચાસ હજાર ગાસડીઓ માટે તો રૂ. ૧૩ લેખેજ નુર આપવાનું કમ્પલ હતું. સરખાતમાં આ કરારનો અમલ કેવી રીતે થશે તે વિષે બન્ને પાર્ટીઓને ખાસ્તી રહેતી ભાવાથી પડેલા કરાર ફક્ત એક વર્ષ માટેજ કર્યો હતો. પણ સારાનસીએ બને પહેલેને આવી યોગ્યથી લાભ થયેલા પુરવાર થયું હતું. પાછલથી મુખ્ય ઉપરાંત હિંદના બીજા બાજુએ જેવા કે કોલમ્બો દુટીકેરીન વગેરેથી પણ રૂ મદાવવાની જરૂર ઉભી થવાથી અને ૧૮૯૪ માં નવો કરાર કરવામાં આવ્યો હતો. પણ તેના પરિણામે નિપોન મુસેન ફેસા કંપનીને કેટલીક યોગ્ય ભાવાથી કરારની મુદત વધારવાની તેણે કંઈક આનાકાની દેખાડી હતી. તેપરથી સમસિદ્ધી આપવા માટે જાપાનીસ સરકાર ઉપર અરજી શોકલવામાં આવી હતી. તેના સરકારે જો કે સહાનુભૂતિ પૂર્વક વિચાર કર્યો હતો અને સ્ટીમર કંપનીઓને સમસિદ્ધી આપવાના સંબંધમાં પારલામેન્ટ સમક્ષ રજૂ કરવા સાથે એક મિલ પણ થઈ

કહાડ્યું હતું તોપણ ચારલામેન્ટ વિખરાઇ જતાં તે બિલ પસાર થઇ શક્યું નહોતું. ૬ વાનમાં નિર્ધારિત મુસોન ફેલાયો પી. એન્ડ એલ. કંપની તેમજ બીજી બેરોડીયર કંપનીઓ સાથે એવા કરાર કર્યા હતા કે કરારની રૂબરૂ ચકાવવામાં આવનાર એસોસીએશનના મેમ્બરોના માલ તે કંપનીઓની સ્ટોમરોમાં પણ લઇ જઇ શકાય.

પરિશિષ્ટ “ડી.”

હુબ્બલ સરકારના કારોબારી સભાસદ એન. મી. એચ. એસ. હોરે-સના
ધારાસભામાંના બાપજીમાંનો ઉતારો.

માલની પેદાશમાં બેઠક વધારે થવાના સંબંધમાં બપજીમાં બેઠકો કે લઘાઈ પહેલાં ૩૨૦૦૦ લાખ વાર કાપડ પરદેશીયાં આયાત થતું હતું અને દેશની સિલોની પેદાશ ૧૧૦૦૦ લાખ વાર જેટલી હતી. હવેલામાં હવેલા જે આંકડાઓ મળી શકે છે તે મતાવી આપે છે કે પરદેશી માલની આયાત ૧૫૦૦૦ લાખ વાર અને સિલોની પેદાશ ૨૦૦૦૦ લાખ વાર જેટલી હતી. આ આંકડાઓપરથી કોઇ શકાય છે કે આયાત માલમાં લગભગ અરધાઅરધ જેટલા પડાડો થયો છે જ્યારે સિલોની પેદાશ લગભગ બમણી થઇ છે. હવેલામાં હવેલા આંકડાઓ ૧૯૧૩-૧૪ ના આંકડાઓ સાથે સરખાવતા ઉપજી પ્રમાણ મળે છે. હવે, લઘાઈ પહેલાં જે સરેરાસ ૬૨ નવ આના લેખે હતો તેની જગ્યાએ ગયા માસ માસમાં આ સિલો પોતાનો માલ સરેરાસ ૨૨ આના પાઉન્ડ લેખે વેચતી હતી. હવે તે આવ થતીને ૧૮ આના જેટલા થયો છે. કાપડની કીમતમાં ૩ની કીમત આસરે ૬૦ ટકા જેટલી ઊંચ છે તેથી ૩ ઊગાડનાર રૂપતને ૩ માટે અમાઉના રતમના પાંચ આનાને બદલે હવે ૧૧ આના એટલે લગભગ બમણો આવ મળે છે અને માલની બનાવટનો ખર્ચ ચાર આનાને બદલે ૭ આના થયો છે. ત્યારે હવે શિલવાળાઓએ જે સવાલનો ખુલાસો કરવાનો છે તે એ કે આ મારજનપર સિલો કામ કરીને કેમ નહો મેળવી શકતી નથી? ઉપલા આંકડાઓપરથી જણાય છે કે તેઓને હવે તો ૨૦૦૦૦ લાખ વાર કાપડપર ૭ આના લેખે મારજન રહે છે જ્યારે અમાઉ તો ૧૧૦૦૦ લાખ વાર પાછળ ફક્ત ચાર આના લેખે મારજન રહેતી હતી. એટલે અમાઉ જે ૭ કરોડની મારજન હતી તે હવે ૨૦ કરોડની રહે છે. તેઓના ખર્ચોને યુગી વળવા માટે આ મારજન ધણી છે.

નયા માસમાં શિલ માલેકોની મંડળીએ પ્રગટ કરેલા કાગળોપરથી આ આંકડાઓ શિવામાં આભ્યા છે.

તા. ૧૩ મી જાન્યુઆરીના રોજ બહાર પડેલા મેન્ચેસ્ટરની વેપારી એજન્ડાના હિંદી વિકાગના વાર્ષિક રીપોર્ટમાં હિંદમાંના મામલા વિષે નીચલી ટીકાઓ એવામાં આવે છે. સને ૧૯૨૫ દરમિયાન, હિંદની વાર્ષિક સ્થિતિ સારી હતી અને રાજકીય વાતાવરણ પણ વધારે સારું હતું. તે છતાં પણ, લેકેસાવરના માલની નિકાસની વિગતો તદ્દન અસંતોષકારક છે. સને ૧૯૨૫ માં ૧૪૨૧૦૦૦૦૦૦ ચારસવાર કાપડ હિંદ માટે નિકાસ થયું હતું જે આઠકોડા ૧૯૨૪ માં ૧૪૬૧૦૦૦૦૦૦ જેટલો હતો. વર્ષના પહેલા ત્રણ માસમાં આવેલા વર્ષ કરતા વધારે કાપડ વ્યાવવામાં આવ્યું હતું; પણ તે વખતથી તેમાં જખરો પડાયા થતા થયો હતો. વર્ષની આખરે મામલો કાંઈક સુધર્યો હતો પણ તે માત્ર નિકાસના આક્રમ પર અસર કરવા માટે બારે મોડો થયો હતો. સુતરની નિકાસમાં પણ તેવો જ સંજીન પડાયા થયો છે. સને ૧૯૨૫ માં, લેકેસાવરથી ૧૫૯૮૮૧૦૦ રતલ સુતર નિકાસ થયું હતું જ્યારે આવેલા વર્ષે ૨૦૧૮૧૦૦૦ રતલ સુતરની નિકાસ કરવામાં આવી હતી. બીજા હાથપર સંતોષની બીના એ છે કે હિંદના પરદેશો સાથેના વેપારના આંકડાઓપરથી તેની સાધારણ આબાદીનો પુરાવો મળે છે. ચોમાસું સારું નિવડ્યું હતું અને વહી સરકારની આવકની સ્થિતિ પણ ઠીક સુધરી છે.

સાધારણ સારી સંતોષકારક સ્થિતિ અને કાપડના ઝોલા વેપાર વચ્ચેના વિરોધનો ઓલાસો લેકેસાવરને બદલે કોઈ બીજા મિશ્રવાળાઓએ માલ પુરો પાડવાની ફાળીથી થઈ શકે નહીં. અર્થ છે કે હિંદમાં જાપાનીસ માલની આયાતમાં સંજીન વધારો થયો છે, પણ તેટલાથી જ લેકેસાવરની નીકાસમાં થયેલા પડાવનો ઓલાસો થઈ શકે નહીં અને હિંદી ખીલો માટે પણ આ વર્ષ ખરાબ નીવડ્યું હતું. હિંદમાંના ખીટીસ ત્રેડ કમીશનર મી. ડી. એમ. એનસકેનો હમથાનો રીપોર્ટ બતાવે છે કે કાપડની જગ્યાએ હિંદમાં સોનાની આયાત કરવામાં આવી હતી અને તેનો એવો ઓલાસો આપવામાં આવ્યો છે કે બીજા માલના પ્રમાણમાં અને ખાસ કરીને હિંદી એકતને તેના માલની જે કીમત મળે છે તે સક્ષમાં હેતાં, કાપડની કીમત બારે પડતી હતી. ઉંચા કિંમતો વિષેની ટીકાઓ લેકેસાવરના ખ્યાનમાં છે. ખાસ કરીને ખીલ ઉદ્યોગના કારોબારીઓ તેની અગત્ય પીછાણે છે કારણ આ સવાલનો ઉકેલ કરવાસાર ખીલઉદ્યોગની એજન્ટ કમીટી પરની બીજી સરચાઓ સાથે મળીને તેઓએ કોશિશ કરી છે.

પણ ૧૯૨૫ ના ઝોલા વેપારનો ઓલાસો આટલપારથી જ થઈ શકતો નથી. આખા વર્ષમાં રૂના કાવ નીચે જતા રહ્યા છે. કાપડના વેપારીઓ નફો મેળવી શક્યા નથી. મંદીના વખતના આદત કારક બતાવે પછી તેઓની આંટને ફરીથી સ્થાપિત થવાની તક મળી નથી. ચીતાની ખરીદીમાં તેઓ મથે તેટલા આવચેત રહેવા છતાં એક નિયમ તરીકે તેઓ કમનસીબજ નિવડ્યા છે.

પરિશિષ્ટ “એફ.”

ધર્મશાસ્ત્રમાં ઐતિહાસિક તથાસ માટેની કમીટી સમક્ષ મિલિટરીયોએ રજુ કરેલા
પુરાવામાંનો ઉતારો.

બીટીસ માલના ઉંચા ભાગે અને પરદેશીમાંના માંદગોની માલ ખરીદવાની શક્તિમાં
થયેલા મટાડાનેજ (બીજા કોષપણુ કારણે કરતા વધારે પ્રમાણમાં) કાપડના નિકાસ વેપારમાં
થયેલા મટાડા આભારી હતો એમ જણાવ્યું છે. કારણ આપણા પરદેશી બજારોમાંનો
મિશ્રિત વર્ગ અમાઉ જેટલાજ પ્રમાણમાં પોતાની પેદાશના માલના બદલમાં તેટલોજ તેવાર
માલ મેળવી શક્યો નહોતો. આ દેશમાંથી નિકાસ થયેલા કાપડના યુનીટના સરેરાસ કીમતમાં
૧૯૧૭ થી ૧૯૨૨ દરમિયાન વધારો થયો છે પણ હિંદ તરફથી નિકાસ થતા અનાજના
ભાવમાં તે અરસામાં ફક્ત ૩૪ ટકા જેટલોજ વધારો થયો છે.

